

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

Bakalářská práce

2020

Leona Kovar

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra ruských a východoevropských studií

**Analýza postavení albánské národnostní menšiny na
území Kosova mezi lety 1963–1974**

Bakalářská práce

Autor práce: Leona Kovar

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Kocián

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ... 27.07.2020

Leona Kovar

Bibliografický záznam

KOVAR, Leona. *Analýza postavení albánské národnostní menšiny na území Kosova mezi lety 1963–1974*. Praha, 2020. 66 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jiří Kocián.

Rozsah práce: 99 033

Anotace

Bakalářská práce se zabývá postavením albánské národnostní menšiny na území Kosova, v rámci Jugoslávie a soustřeďuje se na 60. a počátek 70. let 20. století, respektive na období mezi dvěma jugoslávskými ústavami (1963 a 1974). Cílem práce je odpovědět na tři základní otázky: Co vedlo ke vzniku autonomie Kosova, jak se vyvíjela a jaký měla význam pro kosovské Albánce? Jaké bylo formální postavení kosovských Albánců a jak se to odráželo na působení kulturních institucí a na jejich jazykových právech? Jaké byly důsledky Brionského pléna pro kosovské Albánce? K dosažení odpovědí je použita kritická analýza a následující interpretace pramenů, právních aktů a sekundární literatury. První část práce je věnována definování její cílů a pojmů, analýze demografického vývoje a základních charakteristik kosovských Albánců. Zabývá se též konceptualizací problému a základním rozborem literatury. Další část je věnována analýze postavení kosovských Albánců v letech 1945–1963. Hlavní část práce se zabývá analýzou ústavněprávních změn v letech 1963–1974 a nejdůležitějších politických událostí, které je způsobily. Věnuje se též vývoji kosovských vzdělávacích institucí a albánských médií. Na základě analýzy vyplývá, že diskriminace vůči kosovským Albáncům ze strany státu probíhala od vzniku socialistické Jugoslávie. Významné zlepšení jejich postavení a naplňování jejich požadavků, probíhalo od druhé poloviny 60. let, což bylo důsledkem zejména Brionského pléna a demonstrací z roku 1968. Na přelomu 60. a 70. let byly schválené legislativní dokumenty, kterými kosovští Albánci dosáhli rovnoprávného postavení s ostatními národy Jugoslávie. Též byla rozšířena míra samosprávy Kosova, čímž se dostalo téměř na úroveň republik.

Annotation

This bachelor's thesis deals with the position of the Albanian national minority in Kosovo, within Yugoslavia, and focuses on the 60s and early 70s of the 20th century, which is the period between the two Yugoslav constitutions (1963 and 1974). The aim of the thesis is to answer three basic questions: What led to the emergence of Kosovo's autonomy, how did it develop and what was its significance for Kosovo Albanians? What was the formal status of the Kosovo Albanians and how did it reflect on the activities of cultural institutions and their language rights? What were the consequences of the Brioni Plenum for Kosovo Albanians? To achieve the answers, a critical analysis and the following interpretation of sources, legal

acts and secondary literature are used. The first part of the thesis is devoted to defining its goals and terms, analysis of demographic development and basic characteristics of Kosovo Albanians. It also deals with the conceptualization of the problem and the basic analysis of the literature. The next part is devoted to the analysis of the position of Kosovo Albanians in the years 1945–1963. The main part of the thesis deals with the analysis of constitutional changes in the years 1963–1974 and the most important political events that caused them. This part is also dealing with development of Kosovo's educational institutions and the Albanian media. The analysis shows that state discrimination against Kosovo Albanians has taken place since the establishment of socialist Yugoslavia. Significant improvements in their status and fulfillment of their demands have taken place since the second half of the 1960s, mainly as a result of the Brioni Plenum and the 1968 demonstrations. With the legislative documents that were adopted at the turn of the 1960s and 1970s, Kosovo Albanians achieved an equal status with the other nations of Yugoslavia. Kosovo's self-government has also been expanded, bringing it almost to the level of republics.

Klíčová slova

Kosovo, Albánci, socialistická Jugoslávie, národnostní menšiny, menšinová práva

Keywords

Kosovo, Albanians, socialist Yugoslavia, national minorities, minority rights

Title/název práce

Analysis of the Position of the Albanian National Minority in Kosovo between 1963 and 1974

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Jiřímu Kociánovi za neocenitelné rady, připomínky, trpělivost, ohleduplnost, čas a odborné vedení. Dále bych chtěla poděkovat rodičům a sestře za neomezenou podporu a důvěru. Bez vás by studium v zahraničí nebylo možné. Děkuji Sanině, Ivanovi, Markovi a ostatním členům mé balkánské skupiny za to, že byli se mnou během studia a že jsem se díky nim necítila osamocně. Hvala družino!

Obsah

Úvod	3
1. Východiska výzkumu	5
1.1 Demografický vývoj kosovských Albánců.....	8
1.2 Charakteristika albánské národnostní menšiny v Kosovu	11
2. Zřízení kosovské autonomie a politika státu vůči kosovským Albáncům.....	14
2.1 Zřízení kosovské autonomie	14
2.2 Období 1945–1956	16
2.3 Jugoslávská ústava z roku 1946.....	18
2.4 Akce shromažďování zbraní	20
2.5 Prizrenský proces.....	22
2.6 Padesátá a první polovina šedesátých let.....	23
3. Ústavněprávní a politické změny v (první) polovině 60. let	25
3.1 Jugoslávská a srbská ústava z roku 1963.....	25
3.2 Otevření národnostní otázky.....	26
3.3 Brionské plénum a jeho důsledky.....	28
4. Pobrionská doba.....	33
4.1 Reflexe období po Brionském plénu	33
4.2 Důsledky demonstrací z roku 1968	35
4.3 Novely ústavy SFRJ z let 1968–1971.....	40
5. Vysokoškolské vzdělání a albánské kulturní instituce v Kosovu v 60. a na počátku 70. let	42
5.1 Prištinská univerzita.....	42
5.2 Kulturní instituce	46
6. Ústavy Jugoslávie, Srbska a Kosova z roku 1974	50

Závěr	53
SUMMARY	55
Použitá literatura	57
Seznam zkratek	66

Úvod

Problematika Kosova, někdy nazývána i Kosovskou otázkou¹, prostupuje delším časovým obdobím a nelze ji zasadit jenom do 20. století. Rostoucí nacionalismus v Jugoslávii v 80. a v 90. letech 20. století výrazně ovlivnil i obyvatelstvo Kosova a to jeho dvě hlavní etnika – Srby a Albánce. Snaha vyřešit problém statusu této oblasti vedla koncem 20. století k válce, ve které byly zapojené národy, žijící společně na tomto území po staletí. Otázka Kosova nebyla vyřešena ani po odtržení od Srbska a vyhlášení nezávislosti, protože Republiku Kosovo neuznávají všechny státy světa. Fakt, že Srbsko neuznává Republiku Kosovo, je jedním z hlavních problémů tohoto státu, zejména v procesu vstupu do evropských a světových institucí.

Zkoumání národnostních menšin považuji za důležité, zejména v případě socialistické Jugoslávie právě proto, že nám svým prostřednictvím umožňují lépe poznat samotnou strukturu Jugoslávie a její realitu, ale i proto, že se problematika národnostních menšin přesunula i do 21. století ačkoli v jiném formátu. Po rozpadu federace byly některé problémy konstitutivních národů vyřešeny získáním nezávislosti, ale otázka Kosova a kosovských Albánců zůstala palčivá až do současnosti. Pro zkoumání tématu jsem si vybrala období mezi lety 1963–1974, protože toto považuji za významné, zejména z hlediska ústavních změn, které měly podstatný vliv na postavení albánské národnostní menšiny, ale i kvůli samotnému procesu, který vedl k těmto změnám. Je to období mezi dvěma jugoslávskými ústavami, ve kterém probíhalo rozšiřování míry autonomie Kosova a práv národnostních menšin. Ve stejné době došlo k událostem na celostátní úrovni, ze kterých je důležitý zejména tzv. pád Aleksandra Rankoviče, jenž byl v čele Správy státní bezpečnosti², a demonstrace v roce 1968, které vedly ke změnám státní politiky vůči kosovským Albáncům. Ve své práci se pokusím vysvětlit, jaký měly tyto události vliv na postavení albánské národnostní menšiny.

Práce je rozdělena do několika částí. První se zabývá konceptualizací problému, metodickým přístupem a základním rozborem literatury. V ní jsou definované hlavní cíle práce, výzkumné otázky a vysvětlené pojmy, které jsou podstatné pro její zpracování.

---

¹ Václav Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století* (Spisy Masarykovy Univerzity V Brně. Filozofická Fakulta. Brno: Masarykova univerzita, 2011); Branko Horvat, *Kosovsko pitanje* (Zagreb: Globus, 1989).

² Milan Piljak, „Брионски пленум 1966. године. Покушај историографског тумачења догађаја“, *Tokovi istorije*, č. 1 (2010): 74, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=240023>.

V této části se též pokusím vymezit základní charakteristiky albánské národnostní menšiny a analyzovat demografický vývoj kosovských Albánců, který má za cíl nastínit etnické poměry v Kosovu. Toto je důležité z toho důvodu, že umožňuje v dalších částech práce zkoumat politiku státu vůči albánské národnostní menšině vzhledem k její početnosti. Další úryvek práce je věnovaný ústavněprávnímu vývoji kosovské autonomie, postavení albánské národnostní menšiny na území Kosova a přístupu státu vůči ní od konce druhé světové války do roku 1963. Zde se snažím ukázat na vytváření podmínek pro zlom ve státní politice vůči Kosovu a kosovským Albáncům, které probíhalo v 50. a v první polovině 60. let. Zlomem se stalo odstoupení Rankoviče na IV. plénu Ústředního výboru Svazu komunistů Jugoslávie v roce 1966, kdy bylo odhaleno zneužívání moci státní bezpečnosti. Důsledky tohoto pléna jsou analyzovány v třetí části práce.

Hlavní část práce začíná analýzou ústavy Jugoslávie a Srbska z roku 1963 a problémem národnostní otázky v Jugoslávii v polovině 60. let. V této části též analyzuji hlavní změny ústavněprávního statusu Kosova a právní postavení albánské národnostní menšiny, resp. rozšiřování práv kosovských Albánců do roku 1974. K tomu používám především ústavy Jugoslávie, Srbska a Kosova a jejich novely. Zaměřuji se i na nejdůležitější politické události, které způsobovaly této změny. Zde mám na mysli především IV. plénum ÚV SKJ a demonstrace v Kosovu z roku 1968. V práci se snažím ukázat na jejich příčiny a důsledky. K interpretaci těchto procesů využívám sekundární literaturu autorů, kteří se přímo zabývali danými událostmi. Vzhledem k tomu, že na zmíněných demonstracích byly vytvořené požadavky kosovských Albánců, které se týkaly mj. zřízení univerzity v Kosovu, přeměnu jeho statusu z autonomie na republiku nebo dokonce i odtržení od Jugoslávie, v tomto úryvku se pokusím interpretovat jejich postupné naplňování a ukázat na ty, které jim nebyly splněné. Hlavní část práce se též věnuje rozvoji kosovských vysokoškolských institucí a albánských médií v 60. a na počátku 70. let. Vzhledem k tomu, že nebyla provedena detailnější analýza masových sdělovacích prostředků v sekundární literatuře v jiných jazycích než je albánský, hlavní překážkou pro zpracování této části se staly jazykové dispozice. V poslední části práce je závěrečné shrnutí.

1. Východiska výzkumu

Základním cílem mé práce je analyzovat postavení albánské národnostní menšiny na území Kosova v rámci socialistické Jugoslávie v druhé polovině 60. a na začátku 70. let s ohledem na jejich ústavněprávní postavení a ústavněprávní postavení této oblasti. Pokusím se odpovědět na následující otázky: Co vedlo ke vzniku autonomie Kosova, jak se vyvíjela a jaký měla význam pro kosovské Albánce? Jaké bylo formální postavení kosovských Albánců a jak se to odráželo na působení kulturních institucí a na jejich jazykových právech? Jaké byly důsledky Brionského pléna pro kosovské Albánce? Pokusím se vysvětlit menšinovou politiku státu a její naplňování. V práci budu postupovat chronologicky a kritické analýze podrobím dokumenty, prameny, literaturu, právní akty v kontextu historického a politického vývoje, tykající se zkoumaného období a zkoumaného tématu, které budu následně interpretovat. Pod kritickou analýzou mám na mysli především přezkoumání a vzájemné ověřování literatury a zdrojů (i s ohledem na původ a dobu působení autorů) a na jejich základě se budu snažit zrekonstruovat co nejvěrnější obraz předmětného vývoje. Analýza ústav bude zaměřena na jejich změny oproti předchozím, primárně ty, které se týkaly ústavněprávního statusu Kosova, postavení a práv národnostních menšin. Též se budu věnovat analýze statistických údajů demografického vývoje regionu a sociálních charakteristik jeho obyvatel.

Na základě rozboru pramenů a literatury si uvědomuji, že existují určité limity výzkumu, které se především týkají zpolitizování některých pramenů. Zde mám na mysli především zdroje, které uvádí zprávy ze zasedání Komunistické strany Jugoslávie nebo Komunistické strany Srbska. Tyto zprávy publikovali ve své edici *Jugoslavija 1918–1988. Tematska zbirka dokumenata* Branko Petranović a Momčilo Zečević a na zpolitizování dokumentů poukazují např. Branko Horvat a Václav Štěpánek. V některých zprávách stranických a dalších orgánů je vidět, že nejsou zahrnuté všechny informace nebo, že je jejich interpretace neúplná nebo nedůsledná. Dalším problémem, který se občas objevuje, jsou rozdílné údaje u albánských a srbských autorů a proto se, u těchto případů, vždy snažím srovnávat a prověřit dané informace. Práce sice z důvodů jazykových dispozic nepracuje se zdroji v albánštině, ale využívá práce albánských autorů přeložené do jiných jazyků. Dále využívá zdroje v českém, srbském, slovinském a anglickém jazyce. V tomto ohledu bych chtěla zdůraznit, že se v nejvyšší možné míře snažím o kritický přístup vůči zdrojům a jejich objektivní interpretaci.

Na začátek je nutné definovat několik pojmů, které budou v práci používány. Pro označení albánského obyvatelstva žijícího na území Kosova budu většinou využívat název kosovští Albánci, aby nedošlo k záměně s Albánci žijících na území Albánie. Chtěla bych také poznamenat, že autor Václav Štěpánek ve své knize *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století* někdy používá i výraz „Šiptáři“ (alb. *Shqiptarët*)³, což je albánské slovo označující Albánce. Vzhledem k tomu, že je v Srbsku tento výraz často chápán hanlivě, v práci nebude využíván.⁴ Pod pojmem Kosovo mám na mysli geografickou oblast Kosova a Metochie (srb. *Kosovo i Metohija, KiM*, zkrácené *Kosmet*) jak byla definována autonomií po druhé světové válce. Tato oblast byla státní administrativou nazývána pouze jako Kosovo od roku 1968 do roku 1989, kdy jí byl navrácen název Kosovo a Metochie až do vyhlášení nezávislosti⁵. Z těchto důvodů, ale i kvůli tomu, že se u kosovských Albánců název (Kosovo a) Metochie převážně neuchytil, ve své práci budu většinou používat název Kosovo. Chtěla bych také zdůraznit, že v albánském jazyce je pro Kosovo používáno označení *Kosova* a pro Metochii *Dukagjin* nebo *Dukagjinské plató*.⁶

Je též třeba definovat rozdíl mezi pojmy národ a národnost. V Jugoslávii byly národy chápány jako národnosti, které měly právo na naplnění vlastní státnosti (např. odtržení, osamostatnění, státní suverenitu) tj. národy Jugoslávie byly Srbové, Chorvaté, Slovinci, Makedonci a Muslimové (od roku 1961). Národnostmi (srb. *narodnost, nacionalnost*) byla označovaná etnika, „která svoji státnost naplňují v jiném státě“ tj. národnostní menšiny, žijící v Jugoslávii (Albánci, Bulhaři, Češi, Italové, Maďaři, Rumuni, Rusíni, Slováci a Turci).⁷ Vzhledem k tomu, že neexistuje (a neexistovala) obecně uznávaná definice národnostní menšiny, pod pojmem albánská národnostní menšina mám na mysli albánské

---

³ Podle slovníku *Šiptar/Šćipetar* v albánštině znamená Albánc. Bratoljub Klaić, *Veliki rječnik stranih riječi* (Zagreb: Zora, 1974), 1269.

⁴ Václav Štěpánek poznamenává, že používání etnonyma *Šiptar* koncem 20. století „získalo negativní a pohrdlivou konotaci“. Dále zdůrazňuje, že tento název, který používali i kosovsko-albánští představitelé, „získávalo spíše pejorativní charakter, zejména bylo-li vyslovováno příslušníky jiného národa, především Srby a Makedonci. Podobně z albánské strany existuje vedle oficiálního etnonyma *Serbe, Serbët* (Srb, Srbové) pohrdlivé označení *Shkau, Shkjah*.“. Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 32–33, 221.

⁵ 17. února 2008 v Prištině vedoucí Kosova vyhlásili nezávislost Republiky Kosovo. „Deklaracija o Nezavisnosti Kosova“, Kancelarija Premijera, přistoupeno 5.05.2020, <https://kryeministri-ks.net/sr/deklaracija-o-nezavisnosti-kosova-2/>.

⁶ Pero Simić, *Raspeto Kosovo: dokumenta o Kosovu i Metohiji* (Beograd: Novosti, Narodna knjiga, 2006), 78–79; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 31–32.

⁷ Snježana Mrđen, „Narodnost u popisima – Promjenljiva i nestalna kategorija“, *Stanovništvo* 40, č. 1–4 (2002): 80–82, <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0038-982X/2002/0038-982X0201077M.pdf>.

etnikum, žijící na území Jugoslávie, resp. Kosova.

Hlavními primárními zdroji jsou jugoslávské ústavy z let 1946, 1963 a 1974, ústavy Srbska, které byly přijaté v tomto období, novely ústavy federace z přelomu 60. a 70. let, ústavní zákon z roku 1953 a ústava Kosova z roku 1974, jakož i úřední věstník i odborné články. Statistická data zprostředkovává v převzaté podobě i sekundární literatura.⁸ Velmi důležitým zdrojem pro mou práci je sbírka dokumentů, kterou vytvořili Branko Petranović a Momčilo Zečević *Jugoslavija 1918–1988: Tematska zbirka dokumenata*, jejíž tématem sice není Kosovo, ale je významná z toho důvodu, že obsahuje mj. i zprávy ze zasedání Ústředních výboru Svazu komunistů Jugoslávie a Svazu komunistů Srbska, různé zprávy komisí a jiné dokumenty, které jsou dostupné v archivech, a jejich kritické zhodnocení.⁹

Problematika Kosova je docela probíraným tématem, jímž se zabývali nebo se zabývají autoři ze srbského prostředí, například Dušan Janjić, Milan Piljak a nebo Dušan Bataković. Důležitým zdrojem je i práce Miomira Gataloviće *Jugoslovenska državna politika na Kosovu i Metohiji 1958–1974*, z toho důvodu, že je její značná část věnována kulturním a vzdělávacím institucím v Kosovu, ale i politice státu vůči této oblasti a kosovským Albáncům. K významným albánským autorům, jejichž práce byly přeložené do dalších jazyků, patří Shkëlzen Maliqi a Sami Repishti. Důležitým českým autorem je Jan Pelikán, který se ve své publikaci *Novými cestami: Kosovo v letech 1958–1969* zabývá hlavními politickými procesy 60. let, které probíhaly jak na celostátní úrovni, tak i přímo v Kosovu. Podstatným dílem pro mou práci je kniha Václava Štěpánka *Jugoslávie – Srbsko – Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, ve které se autor, jak název naznačuje, zabývá celkovou problematikou území Kosova od konce 19. století do počátku 90. let 20. století. Tato kniha je velmi důležitá i z toho důvodu, že autor vychází především z archivních dokumentů, detailně se věnuje analýze událostí v Kosovu, ale i proto, že se k tématu staví objektivně a kriticky.¹⁰

---

⁸ Např. článek Václava Štěpánka „Demografický vývoj albánské populace na Kosovu ve 20. století“. Václav Štěpánek, „Demografický vývoj albánské populace na Kosovu ve 20. století“, *Historická Demografie* 36, č. 2 (2012), <https://biblio.hiu.cas.cz/documents/344492?locale=cs>.

⁹ Branko Petranović a Momčilo Zečević, *Jugoslavija 1918–1988: Tematska zbirka dokumenata* (Beograd: Rad, 1988).

¹⁰ Dušan Janjić, a Shkëlzen Maliqi, eds., *Sukob ili dijalog: Srpsko-albanski odnosi i integracija Balkana: Zbornik radova* (Subotica: Otvoreni univerzitet, 1994); Piljak, „Брионски пленум 1966. године. Покушај историографског тумачења догађаја“, 73–95; Dušan T. Bataković, *The Kosovo Chronicles* (Beograd: Plato, 1992); Miomir B. Gatalović, „Jugoslovenska državna politika na Kosovu i Metohiji 1958–1974“ (doktorská disertace, Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filozofski

1.1 Demografický vývoj kosovských Albánců

Albánci byli národnostní menšinou v Jugoslávii, ale z hlediska etnického složení Kosova tvořili většinu. To, že Albánci byli považováni národnostní menšinu, ale ne za národ, jim prakticky znemožňovalo získat v rámci federace status republiky pro území, které obývali. Toto je důležité z hlediska naplňování práva národa na sebeurčení. Srbové, Slovinci, Chorvaté, Makedonci a Černohorci, jako národy své republiky získali.¹¹ Výše zmíněna etnika tvořila většinové obyvatelstvo na území svých republik, ale kosovským Albáncům, kteří byli většinovým obyvatelstvem Kosova ani Albáncům v celé Jugoslávii (kterých bylo víc než např. Černohorců) toto nebylo umožněno.

K porozumění demografického vývoje kosovských Albánců a etnických poměru Kosova bych přidala následující tabulku:

Tabulka č. 1.: Počet Srbů a Albánců v Kosovu v letech 1908–1971

Národnost	1908–1909	1916	1921	1931	1948	1953	1961	1971
Albánci	413.970	359.458	280.440	347.213	498 242	524 559	646 168	916 168
Srbové ¹²				150 745– 180 170	171 911	189 869	227 016	228 264

fakultet, 2014); Sami Repishti a Arshi Pipa, et al., eds., *Studies on Kosova* (Boulder: East European Monographs, 1984); Jan Pelikán, *Novými cestami: Kosovo v letech 1958-1969* (Varia. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy: 2014); Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*.

¹¹ V roce 1948 Jugoslávie měla 15 772 098 obyvatel, z čehož Srbů bylo cca 6,5 milionů, Chorvatů cca 3,8 milionů, Slovinců cca 1,4 milionů, Makedonců cca 810 tisíc, Černohorců kolem 425 tisíc, Albánců kolem 750 000, z čehož na území Kosova bylo cca 498 tisíc. *Stalno stanovništvo po narodnosti*, 1948, 1, 3–6, 8, dostupné z: <https://publikacije.stat.gov.rs/G1948/Pdf/G19484001.pdf>.

¹² I když většinou autoři mluví o konkrétních číslech, je těžké hovořit o přesném počtu obyvatel v letech 1908–1931, vzhledem k tomu, že sčítání lidu bylo prováděno na základě náboženské příslušnosti a mateřského jazyka. V roce 1921 se tak na území Kosova k albánštině jako mateřskému jazyku hlásilo kolem 64 % lidí, a k islámu kolem 73 %. Ke změně metodologie došlo v cenzu z roku 1931, kdy byla zavedena i národnostní příslušnost (ale otázky mateřského jazyka a vyznání zůstaly). V tom cenzu byli navíc zahrnuti do jedné skupiny lidé hlásící se k srbštině, chorvatštině, slovinštině a makedonštině. V tomto případě se k pravosláví hlásilo 150 745 lidí a ke skupině zmíněných jazyků 180 170. K albánštině jako mateřskému jazyku se přihlásilo cca 331 000 lidí. Dalším problémem pro určení počtu obyvatel Kosova v období před vznikem socialistické Jugoslávie je způsob provádění sčítání lidu, resp. skutečnost, že KaM nebyla jedna administrativní jednotka. Z dnešního pohledu představují tyto skutečnosti pro demografickou analýzu Kosova výrazné ztížení. *Prisutno stanovništvo po veroispovesti i maternjem jeziku*, 1931, 1, dostupné z: <https://publikacije.stat.gov.rs/G1931/Pdf/G19314001.pdf>; *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 januara 1921 god* (Sarajevo: Državna štamparija, 1932), 94, 96; *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine: Knjiga I: Prisutno stanovništvo, broj kuća i domaćinstava*

Celkem	506.862	460.607	436.929	552.064	727 820	807 901	963 551	1 243 693
--------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	-----------

Zdroje: Islami, „Demografiska stvarnost Kosova“, 39-40; Dušan T. Bataković, „Kosovo and Metohija: Serbia's Troublesome Province“, *Balkanica* 39 (2008): 258. Belgrade: Institute for Balkan Studies Serbian Academy of Sciences and Arts.

Z výše uvedených údajů vyplývá, že Albánci byli většinovým obyvatelstvem Kosova ještě před vznikem socialistické Jugoslávie a že tento trend pokračoval i v době její existence. Je třeba si všimnout náhlého růstu obyvatelstva Kosova mezi lety 1948–1953 (za pět let se jeho počet zvýšil o 80 000), který pokračoval i v následujícím období. O deset let později celkový počet obyvatel oblasti přesáhl jeden milion. Zatímco počet Srbů se zvýšil jenom o 1248, počet Albánců se zvýšil o cca 300 000.¹³ Z výše zmíněných údajů lze vyvodit, že se počet kosovských Albánců od roku 1948 do roku 1971 více než zdvojnásobil a že Srbové, i když tvořili konstitutivní národ Jugoslávie, byli v Kosovu menšinovým obyvatelstvem.

Výrazný demografický růst kosovských Albánců je odůvodňován vyšší natalitou a tím, že se v poválečných letech hodně Srbů a Černohorců odstěhovalo z Kosova.¹⁴ Vyšší natalita byla doprovázena snižováním míry úmrtnosti. Naopak, u srbské populace v Kosovu dochází k snižování natality a nepatrnému zvýšení míry úmrtnosti. Výrazně vyšší populační růst kosovských Albánců než Srbů na stejném území je odůvodňována tradiční vyšší natalitou, statistickými údaji uzavřených a rozvedených, nízkou úrovní vzdělanosti a pomalým ekonomickým růstem na daném území.¹⁵ Jako faktor pro zvýšení natality je třeba vzít v úvahu i zlepšení zdravotní péče, což vedlo mj. k snížení úmrtnosti. Tento činitel se, ovšem, vztahuje na veškeré obyvatelstvo.¹⁶ Čísla svědčící o prudkém demografickém

---

(Beograd: Državna štamparija, 1937), 10–12; Hivzi Islami, „Demografiska stvarnost Kosova“, in *Sukob ili dijalog: Srpsko-albanski odnosi i integracija Balkana: Zbornik radova*, ed. Dušan Janjić a Shkëlzen Maliqi (Subotica: Otvoreni univerzitet, 1994), 39-40; Dragana Grabeljšek, et al., eds., *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1961. godini: Nacionalni sastav stanovništva FNR Jugoslavije: Podaci po naseljima i opštinama* (Beograd: Savezni zavod za statistiku, 1961), 5.

¹³ Bataković, „Kosovo and Metohija: Serbia's Troublesome Province“, 258.

¹⁴ Vladimír Kadlec, „Kosovští Albánci“, in *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*, ed. Jiří Kocián, Kateřina Králová, a Kamil Pikal (Sokolov: Flavia Viera, 2015), 181.

¹⁵ Ve srovnání s centrální částí Srbska, v Kosovu dochází v letech 1960–1970 k téměř stejnému procentu uzavřených manželství, ale k drasticky nižšímu počtu rozvedených. V případě Srbů se v roce 1960 rozvedlo 167 párů v přepočtu na tisíc obyvatel, zatímco u kosovských Albánců jenom 61. V roce 1970 se počet rozvedených u obou etnik snížil, ale zůstal významný rozdíl v obou číslech, konkrétně 125 u Srbů a 23 v případě Albánců. Srđan Bogosavljević, „Statistička slika srpsko-albanských odnosa“, in *Sukob ili dijalog: Srpsko-albanski odnosi i integracija Balkana: Zbornik radova*, ed. Dušan Janjić a Shkëlzen Maliqi, (Subotica: Otvoreni univerzitet, 1994), 19–21.

¹⁶ Kadlec, „Kosovští Albánci“, 181.

nárůstu kosovských Albánců mezi lety 1961–1971 bývají zpochybňována zejména kvůli tomu, že při sčítání lidu bylo tlačeno na muslimské (nealbánské), romské a turecké obyvatelstvo, aby se deklarovalo jako Albánci.¹⁷ Ve zkoumání demografického obrazu Kosova, je nutně vzít v úvahu i vysídlování albánského etnika z Jugoslávie do Turecka, které probíhalo po druhé světové válce, resp. po roce 1948, tedy po porušení albánsko-jugoslávských vztahů. Toto bylo prováděno na základě jugoslávsko-turecké dohody a pokračovalo do 60. let.¹⁸ Ve stejnou dobu probíhalo osídlování Kosova Srby a Černohorci. Je odhadováno, že v tomto procesu bylo vysídleno cca 250 000 Albánců (nejenom z Kosova, ale i z dalších částí Jugoslávie) a že v letech 1945–1966 bylo do oblasti dosídleno cca 500 000 Srbů a Černohorců.¹⁹ Tyto počty se však u různých autorů liší²⁰, o čemž pojednává i Václav Štěpánek, který uvádí, že přesnou pravdu ohledně čísel, vysídlování a osídlování nelze zjistit kvůli nedostatku materiálních důkazů.²¹ Od konce 60. let je patrná i emigrace Albánců do států Západní Evropy, Spojených států amerických a Austrálie. Po odstoupení Aleksandra Rankoviče na IV. zasedání Ústředního výboru Svazu komunistů Jugoslávie v červenci 1966, a změně politiky státu vůči kosovským Albáncům, dochází k přistěhování Albánců z Makedonie, Černé Hory a Srbska (ale i Muslimů z oblasti Sandžaku) na území Kosova. Hivzi Islami toto vysvětluje politikou Socialistické republiky Srbska, Socialistické republiky Makedonie a Socialistické republiky Černé Hory vůči albánskému obyvatelstvu, tedy diskriminací a omezením jejich národnostních a občanských práv. Na tento trend, který začal po roce 1966, měly, podle něj, vliv i rozšíření autonomie Kosova koncem 60. let,

---

¹⁷ I ohledně prvního poválečného sčítání lidu se autoři domnívají, že se určitá část tureckého obyvatelstva, žijícího na území Kosova, hlásila k albánské národnosti. Toto lze vyvodit z faktu, že se v roce 1948 jako Turci identifikovalo 1 315 obyvatel a v roce 1953 už 34 585. I výsledky sčítání lidu z roku 1971 jsou diskutabilní, neboť existoval tlak na část Muslimů, Romů a Turků, aby se vyjádřili jako Albánci. Štěpánek, „Demografický vývoj albánské populace na Kosovu ve 20. století“, 236; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 238.

¹⁸ V roce 1953 podepsaly Jugoslávie a Turecko tzv. džentlmenskou dohodu, která umožňovala, aby se Turci z Jugoslávie vystěhovali do Turecka. Štěpánek, „Demografický vývoj albánské populace na Kosovu ve 20. století“, 238; Michal Šrubař a Miloš Fňukal, „Dopady nucených migrací v oblasti Kosova“, *Geografická revue* 3, č. 1, (2007): 44, <http://www.fpv.umb.sk/geo-revue/publikovane-cisla/2007/1-2007/>.

¹⁹ Islami, „Demografiska stvarnost Kosova“, 44, 45.

²⁰ Malcolm uvádí, že se v letech 1945–1966 cca 246 000 lidí odstěhovalo do Turecka. Podle Clarka, v tomto procesu došlo k vystěhování cca 100 tisíc kosovských Albánců. Kemal Kirişçi píše, že se v letech 1954–1960 vystěhovalo kolem 150 tisíc lidí včetně Albánců. Noel Malcolm, *Kosovo: A Short History*, (London: Pan Books, 2002), 323; Howard Clark, *Civil Resistance in Kosovo* (London: Pluto Press, 2000), 11–12; Kemal Kirişçi, „Refugees Of Turkish Origin: “Coerced Immigrants” To Turkey Since 1945“, *International Migration* 34, č. 3 (1996): 395 <https://booksc.xyz/book/15280041/52e2df>.

²¹ Štěpánek, „Demografický vývoj albánské populace na Kosovu ve 20. století“, 239.

založení Univerzity v Prištině a rozšíření vzdělávacích možností pro albánské obyvatelstvo.²²

I když některé otázky, zejména metodologie sčítání lidu a změny identifikace některých etnik, zůstávají otevřené, zde analýza etnického a demografického složení Kosova končí. Výše zmíněné údaje uskutečňují naplnění základního cíle této analýzy, tj. odhalení etnických poměrů v Kosovu. Toto je důležité pro další část analýzy, protože umožňuje pohled na postavení a poskytnutá práva nejpočetnější národnostní skupině v dané oblasti a politiku státu vůči ní.

1.2 Charakteristika albánské národnostní menšiny v Kosovu

Charakteristikami národnostních menšin, které byly součástí Jugoslávie, se zabývali mj. Zoran Janjetović, Paul Shoup²³ a autoři knihy *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*, kteří v ní vytvořili kategorizaci národnostních menšin Jugoslávie na základě jejich vyznání, socioekonomického postavení, z geografického pohledu a na základě toho, zda určitá etnická skupina byla postižená „historickým stigmatem, určujícím případná represivní opatření ze strany státu“. Podle této kategorizace, bylo Albánce možné charakterizovat jako obyvatelstvo hlásící se k islámu, ale částečně i ke katolické víře, z hlediska socioekonomického patřili do skupiny zabývající se převážně zemědělstvím a zároveň byli postiženi represivní politikou státu. Albánci, nejen v Kosovu, ale i v dalších částech Jugoslávie, osídlovali převážně rurální a agrární oblasti.²⁴

Další charakteristikou albánské národnostní menšiny byla vysoká míra negramotnosti, jež souvisela se zaostalostí regionu, a která měla mj. vliv i na nedostatek odborně vzdělaných lidí.²⁵ Gramotnost je základem vzdělání a tím i základem jakéhokoliv

---

²² Piljak, „Брионски пленум 1966. године. Покушај историографског тумачења догађаја“, 73–74; Islami, „Demografska stvarnost Kosova“, 45, 46.

²³ Zoran Janjetović, *Deca careva, pastorčad kraljeva: Nacionalne manjine u Jugoslaviji 1918–1941* (Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2005); Paul Shoup, *Communism and Yugoslav National Question* (New York and London: Columbia University Press, 1968).

²⁴ Kamil Pikal a Jiří Kocián, „Úvod“, in *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*, ed. Jiří Kocián, Kateřina Králová, a Kamil Pikal (Sokolov: Flavia Viera, 2015), 15–16; Islami, „Demografska stvarnost Kosova“, 30.

²⁵ Igor Vukadinović, „Jugoslovenska socijalna politika na Kosovu i Metohiji (1945–1974)“, in *Socijalna politika u Srbiji na raskršću vekova: tematski zbornik radova međunarodnog značaja*, ed. Milan I. Miljević (Beograd: Visoka škola socijalnog rada, Симферополь : Крымский федеральный университет имени В. И. Вернадского, 2019), 241–242.

rozvoje jedince a společnosti. Je úzce spjatá s ekonomickou, sociální a zdravotní úrovní rozvoje státu a s produktivitou společnosti. Ljubica Škara odůvodňuje vysokou míru negramotnosti regionu mj. kulturní zaostalostí populace a neefektivním vzdělávacím systémem.²⁶ První část tohoto tvrzení je velmi diskutabilní, neboť se nabízí otázka, kdo a za jakých okolností může posoudit kulturní vývoj obyvatelstva, ale s tvrzením o kulturní zaostalosti však souhlasí mj. i Miomir Gatalović a Igor Vukadinović. Nevzdělanost ovšem byla výrazným problémem i některých dalších částí Jugoslávie, nejenom Kosova. Výzkum znalosti čtení a psaní obyvatelstva této oblasti ukazoval, že v roce 1948 bylo 62,5 % lidí negramotných. Tato vysoká míra se postupem času snižovala, takže v roce 1953 činil tento poměr 54,8 %, v roce 1961 43,9 %²⁷ a podle sčítání lidu v roce 1971 žilo na území Kosova celkem 32,2 % negramotných lidí. Pro lepší porozumění vývoje negramotnosti je třeba přidati i údaje z meziválečné doby. Vzhledem k tomu, že v roce 1921 byla tato statistika na úrovni 95,5 % a, že se za deset let toto číslo snížilo jenom o 11,3 procentních bodů, lze konstatovat, že počet negramotných lidí na území Kosova v poválečném období klesal rychleji, ale přesto zůstával vysoký.²⁸

Tabulka č. 2.: Podíl negramotných obyvatel Kosova v letech 1921–1971

Rok	Podíl negramotných obyvatel Kosova
1921	95,5 %
1931	84,2 %
1948	62,5 %
1953	54,8 %
1961	43,9 %
1971	32,2 %

Zdroje: Ljubica Škara, „Nepismenost: Dug pratilac društvenoeconomskog razvoja SR Srbije“, *Kultura*, č. 19 (1972): 98, <http://casopiskultura.rs/MagazinePublication/Details?magazinePublicationId=660>.

Vzhledem k vysoké míře negramotnosti obyvatel Kosova, zejména kosovských

²⁶ I když je tato publikace z doby socialistického státu, podle vyprávění autorky je to těžké poznat. Cílem její práce je analýza vývoje gramotnosti a socioekonomických faktorů, který na ní měly vliv, ale se nezabývá negramotností podle národů, nýbrž podle území. Je třeba zmínit, že autorka mj. kritizuje i neúspěšný boj státu proti negramotnosti obyvatelstva. Ljubica Škara, „Nepismenost: Dug pratilac društvenoeconomskog razvoja SR Srbije“, *Kultura*, č. 19 (1972): 111, <http://casopiskultura.rs/MagazinePublication/Details?magazinePublicationId=660>.

²⁷ Igor Vukadinović uvádí údaj, že v roce 1961 40 % kosovských obyvatel bylo negramotné a Štěpánek, který vychází ze zprávy Komise Výkonného výboru SK Srbska z roku 1967, že se jednalo 53 % obyvatel. Vukadinović, „Jugoslovenska socijalna politika na Kosovu i Metohiji (1945–1974)“, 242; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 126.

²⁸ Škara, „Nepismenost: Dug pratilac društvenoeconomskog razvoja SR Srbije“, 98, 111; Gatalović, „Jugoslovenska državna politika na Kosovu i Metohiji 1958–1974“, 771; Vukadinović, „Jugoslovenska socijalna politika na Kosovu i Metohiji (1945–1974)“, 243.

Albánců, byly v poválečných letech organizovány alfabetizační kurzy a otevírané především základní školy, ale i gymnázia. Nedostatek vzdělaných lidí, ale také i slabé členství kosovských Albánců v Komunistické straně měly vliv na to, že se do mocenských struktur a důležitých funkcí v oblasti dostávali více Srbové než kosovští Albánci, což bylo nepoměrné vzhledem k národnostní struktuře obyvatelstva regionu.²⁹

---

²⁹ Vukadinović, „Jugoslovenska socijalna politika na Kosovu i Metohiji (1945–1974)“, 241–242; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 127.

2. Zřízení kosovské autonomie a politika státu vůči kosovským Albáncům

2.1 Zřízení kosovské autonomie

Status Kosova určoval míru vlivu samosprávy na vnitřní chod a řízení, kterou vedoucí této oblasti měli v ní. Jeho vymezením byly rozlišené kompetence federace (tj. Jugoslávie), republiky (tj. Srbska) a kraje (tj. Kosova). Toto všechno definovaly ústavy, stejně jako i práva národnostních menšin. Vzhledem k tomu, že kosovští Albánci byli většinovým obyvatelstvem této oblasti, status Kosova znamenal pro ně možnost zapojení do samosprávy, jak na místní, tak i na krajské úrovni, ale i naplňování jejich práv.

O autonomii Kosova a Metochie se začalo jednat ještě před koncem druhé světové války. V dubnu 1945 zástupci Národněosvobozenického výboru Kosova a Metochie projeví na zasedání Antifašistické skupštiny národního osvobození Srbska odhodlanost připojit se k Srbsku. Dalším důležitým krokem pro vznik autonomie bylo III. zasedání AVNOJ³⁰ v srpnu 1945, kdy byla přijata rezoluce Oblastní národní skupštiny Kosova a Metochie z července 1945, v níž bylo vyjádřeno přání všech obyvatel Kosova, aby se připojili k Srbsku. Na základě této rezoluce byl v září přijat Zákon o založení a organizaci Autonomního kosovsko-metochijského kraje.³¹ Vzhledem ke kolaboraci kosovských Albánců s okupanty za druhé světové války, jejich protijugoslávskému povstání, které probíhalo od podzimu 1944 do jara 1945 a vzhledem k tomu, že si Albánci, kteří byli většinovým obyvatelstvem Kosova, přáli spojení Kosova s Albánií³², je těžké říct, zda skutečně veškeré obyvatelstvo chtělo být součástí Srbska, resp. Jugoslávie.

I když oficiálně byla Jugoslávie federativním státem, ve skutečnosti byla

---

³⁰ Antifašistická rada národního osvobození Jugoslávie (AVNOJ) vznikla v roce 1942 ve městě Bihać jako parlament. AVNOJ byl politický orgán komunistického (národně osvobozenického) hnutí, v jehož čele stál Josip Broz Tito. Později se prohlásil za jediného představitele Jugoslávie a na III. zasedání se přeměnil v Dočasnou národní skupštinu Demokratické Federativní Jugoslávie. Ján Pelikán, *Dějiny Srbska* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013), 412–413; Petranović a Zečević, *Jugoslavija 1918–1988*, 761.

³¹ Slobodan Bjelica, „Kosovo i Metohija u okviru Jugoslavije“, *Kultura polisa* 3, č. 4–5 (2006): 415–416, <https://kpolisa.com/KP4-5/kp06-V-3-Bjelica.pdf>; Petranović a Zečević, *Jugoslavija 1918–1988*, 759.

³² Toto potvrzuje skutečnost, že na zakládací konferenci Národněosvobozenického výboru pro Kosovo, která se konala na přelomu let 1943 a 1944 ve vesnici Bujan, bylo vyjádřeno přání, aby došlo ke spojení Kosova s Albánií. Pavel Hradečný et al., eds., *Dějiny Albánie* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008), 404, 410; Kadlec, „Kosovští Albánci“, 178; Malcolm, *Kosovo: A Short History*, 308; Petranović a Zečević, *Jugoslavija 1918–1988*, 675–676.

centralisticky řízená. Kosovské instituce – jak státní tak i stranické, stejně jako Vojvodina a republiky, neměly velké pravomoci. Určitým cílem federalizace státu bylo odstranění národnostního pnutí prostřednictvím poskytnutí autonomie. I když Albánci tvořili většinové obyvatelstvo Kosova, jejich zastoupení ve stranických organizacích Komunistické strany Jugoslávie a z toho vyplývajících důležitých funkcí, nebylo úměrně. V praxi to znamenalo, že z hlediska etnického složení kosovských stranických organizací po vytvoření Autonomního kraje, představovali Srbové 70 % kádrů. Jedním z důvodů pro nerovnoměrné zastoupení albánského etnika byla negramotnost a nevzdělanost kosovských Albánců. Dalším důvodem bylo i nepoměrné větší začlenění Srbů do KSJ. Těž je třeba brát v potaz i vztahy mezi srbským a albánským etnikem za druhé světové války, resp. spolupráci velké části Albánců s okupanty území a jejich malou účast v národně osvobozeneckém boji.³³

Už na II. zasedání AVNOJ v listopadu 1943 bylo přijaté rozhodnutí o vytvoření Jugoslávie na federativním principu. Toto rozhodnutí též garantovalo rovnoprávnost národů, jejichž státy tvoří Jugoslávii³⁴. Co se týče otázky národnostních menšin, v čl. 4 bylo uvedeno, že „národnostním menšinám v Jugoslávii budou zaručena všechna národní práva“.³⁵ Tato národní práva byla chápána jako všechna politická a kulturní práva. Podle rozhodnutí AVNOJ, však národnostní menšiny neměly atributy státnosti, právo na odtržení a vytvoření vlastního státu nebo připojení k svému národnímu státu. To znamenalo, že už tehdy bylo stanoveno, že se albánská národnostní menšina nemůže připojit k Albánii.³⁶

Někteří historici zdůrazňují, že v řešení národnostní otázky Jugoslávie hlavním cílem poskytnutí autonomií (Vojvodině a Kosovu) nebylo udělit práva národnostním menšinám, ale eliminace tzv. velkosrbského hegemonismu v podobě vůdčí úlohy Srbska v rámci Jugoslávie.³⁷ Takže tímto byla spíše vyřešená „srbská otázka“ než-li otázka národnostních menšin. Tato teze je odůvodněna tím, že Albánci žili i v některých částech Makedonie a

---

³³ Pelikán, *Dějiny Srbska*, 433-434; Ruža Petrović a Marina Blagojević, *Seobe Srba i Crnogoraca sa Kosova i iz Metohije: rezultati ankete sprovedene 1985–1986. godine* (Beograd, Srpska akademija nauka i umetnosti, 1989), 133.

³⁴ To znamená, že garantovalo rovnoprávnost Srbů, Chorvatů, Slovinců, Makedonců a Černohorců jako národů Srbska, Chorvatska, Slovinska, Makedonie, Černé Hory a Bosny a Hercegoviny. Petranović a Zečević, *Jugoslavija 1918–1988*, 659.

³⁵ *Ibid.*, 659.

³⁶ Dimitrije Bogdanović, *Knjiga o Kosovu* (Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1986), 236.

³⁷ Toto tvrzení zdůrazňují např. D. Bogdanović a V. Štěpánek. Bogdanović, *Knjiga o Kosovu*, 238; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 119.

Černé Hory, ale autonomie jim byla poskytnutá jenom v Srbsku.³⁸ Na otázku, proč Kosovo nezískalo, po vzniku Jugoslávie, status republiky, nýbrž autonomie, Noel Malcolm odpovídá, že při formování státu získaly nárok na vlastní republiky pouze národy, ale nikoliv národnosti. Dalším důvodem, podle něj, byl strach, že by se Republika Kosovo, na základě statusu, mohla odtrhnout (protože národy, resp. republiky měly právo na odtržení) a připojit se k Albánii. Třetím důvodem bylo, že udělení statusu republiky by vzbudilo odpor u srbského obyvatelstva jak v Srbsku, tak i v Kosovu.³⁹

2.2 Období 1945–1956

Postavení kosovských Albánců ve skutečnosti nebylo příznivé. Potlačování práv této národnostní menšiny, které probíhalo v poválečných letech, bývá odůvodňováno nedůvěrou v loajalitu kosovských Albánců vůči novému státu, ale i kvůli už zmíněné kolaboraci za druhé světové války.⁴⁰ Důvodem této nedůvěry byl i malý počet kosovských Albánců, kteří byli členy KSJ.⁴¹ Při zkoumání politiky státu vůči kosovským Albáncům je třeba zohlednit několik faktorů. Za prvé, to byla pomoc Komunistické strany Jugoslávie při vytváření Komunistické strany Albánie, což založilo určitou spolupráci dvou národů, resp. jejich komunistických představitelů. Po válce byla podepsána hospodářská dohoda mezi Albánií a Jugoslávií, která zrušila celní bariéry mezi těmito státy.⁴² Tyto bilaterální vztahy mezi dvěma státy byly významné z toho důvodu, že vytvořily určité sblížení mezi národy, kooperaci jejich komunistických stran a předpoklady pro další mezistátní spolupráci.

Dalším důležitým faktorem, který měl vliv na postavení albánské národnosti

---

³⁸ Dalším faktem podporujícím toto tvrzení bylo, že příležitosti pro vznik autonomií se naskývaly i v jiných částech federace, např. v Chorvatsku na území obývaném Srby, ale nebyly realizované. Bogdanović, *Knjiga o Kosovu*, 238; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 119.

³⁹ Malcolm, *Kosovo: A Short History*, 327–328.

⁴⁰ Štěpánek nevyklučuje možnost, že potlačování bylo prováděno i na základě etnickém, ale zdůrazňuje, že v celém státě probíhalo především v rámci třídního boje. Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 130–131.

⁴¹ Clark, *Civil Resistance in Kosovo*, 12.

⁴² KPJ vyslala za války Miladina Popoviče a Dušana Mugoše, aby pomohli vytváření Komunistické strany Albánie, zejména „její politické a vojenské koncepce“. Jsou dva důvody, proč KPJ pomáhala KPA: vlastní zájmy KPJ (zejména připojení Kosova) a požadavek Kominterny. Komunisté z Jugoslávie též pomáhali Albánii v zásobování zbraněmi a na konci války albánští a jugoslavští komunisté spolupracovali v osvobození Kosova. Hradečný et al., eds., *Dějiny Albánie*, 395–396, 399, 410; Dušan Proroković, *Kosovo: međuetnički i politički odnosi* (Beograd: Geopolitika, 2011), 127–128, 130; Malcolm, *Kosovo: A Short History*, 319;

menšiny, byl vztah Jugoslávie se zeměmi východního bloku. Po sovětsko-jugoslávské roztržce ze strachu, že se Albánci postaví na stranu proti Jugoslávii, začal stát perzekvovat a propouštět ze zaměstnání příslušníky albánské národnostní menšiny.⁴³ Tento rozchod Josipa Broze Tita a Stalina z roku 1948 a zejména fakt, že se šéf Komunistické strany Albánie Enver Hoxha postavil za Stalina, ovlivnil vztahy mezi Jugoslávii a Albánií, ale i přístup státu vůči albánské národnostní menšiny. I když oficiálně stát tvrdil, že mezinárodní vztahy neovlivňovaly vztah státu vůči národnostním menšinám, ve skutečnosti toto tvrzení popírá fakt, že Správa státní bezpečnosti (srb. *Uprava državne bezbednosti*, UDB)⁴⁴ po této roztržce zavedla v Kosovu tuhý režim. Důvod k tomu můžeme hledat i ve skutečnosti, že se někteří kosovští Albánci, kteří zastávali vysoké funkce v KS, ale i někteří Srbové z řad Jugoslávské armády, postavili také na stranu Stalina a zpravidla emigrovali do Albánie, což vytvořilo možnost, aby se stali zdrojem informací pro tajnou policii Albánie. Dalším důsledkem tohoto odchodu bylo určité poškození KSJ v Kosovu vzhledem k malému počtu jejích členů z řad kosovských Albánců.⁴⁵ Jako důsledek roztržky a Hoxhovy podpory Stalina, se projevilo zpřísnění kontroly nad Kosovem a rozšíření moci UDB. Podstatným výsledkem bylo vytváření obrazu, podle kterého byla albánská národnostní menšina určitým způsobem vnímána jako nepřátelská, resp. jako jádro potenciálních zrádců. Toto bylo opodstatňováno faktem, že se UDB domnívala, že „Hoxha infiltruje agenty a sabotéry do Kosova“.⁴⁶

Ve skutečnosti k tomu došlo, neboť albánská tajná policie *Sigurimi* a její výzvědná služba vysílaly do autonomní oblasti skupiny vedené především výše zmíněnými emigranty.⁴⁷ Jejich cílem bylo destabilizovat Kosovo, prosazovat stalinistické stanovisko ohledně Jugoslávie, ale i „vyvolávat u albánského obyvatelstva nespokojenost s jugoslávským společenským zřízením, vytvářet organizace připravující povstání a ozbrojené

---

⁴³ Kadlec, „Kosovští Albánci“, 179.

⁴⁴ Správa státní bezpečnosti vznikla v roce 1946 přejmenováním Oddělení pro ochranu národů a po reorganizaci v roce 1966 nesla název Služba státní bezpečnosti. Srđan Cvetković, „Metode i oblici rada Službi državne bezbednosti u socijalističkoj Jugoslaviji“, *Istorija 20. Veka*, č. 2 (2009): 131, <https://istorija20veka.rs/wp-content/uploads/2017/11/Istorija-20.-veka-2009-2.pdf>.

⁴⁵ Holm Sundhaussen, *Istorija Srbije: od 19. do 21. veka* (Beograd: Clio, 2008), 402; Pelikán, *Novými cestami: Kosovo v letech 1958-1969*, 15–16; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 131-132, 134, 136.

⁴⁶ Malcolm, *Kosovo: A Short History*, 319–320.

⁴⁷ Ředitelství státní bezpečnosti, též *Sigurimi* byla albánská tajná policie. James O'donnell, „Albania's Sigurimi: The Ultimate Agents of Social Control“, *Problems of Post-Communism* 42, č. 6 (1995): 18, staženo 15.05.2020, <https://doi.org/10.1080/10758216.1995.11655645>.

vystoupení proti jugoslávské správě atd“.⁴⁸ Tato praxe pokračovala až do poloviny 50. let 20. století a byla ukončena v souvislosti s kritikou Stalinova kultu osobnosti, ale „konfrontační politika“ mezi Albánií a Jugoslávií pokračovala do poloviny 60. let.⁴⁹

2.3 Jugoslávská ústava z roku 1946

Na základě jugoslávské ústavy z ledna 1946 se Království Jugoslávie přejmenovalo na Federativní lidovou republiku Jugoslávii (*Federativna Narodna Republika Jugoslavija*, FNRJ), která se skládala z šesti lidových republik. Lidová republika Srbsko zahrnovala dvě autonomní části: Autonomní oblast (srb. *pokrajina*) Vojvodinu a Autonomní kosovsko-metochijský kraj (srb. *oblast*). Ústava garantovala národnostním menšinám „právo a ochranu svého kulturního rozvoje a svobodného užívání svého jazyka“ a rovnoprávnost všech občanů. Ústava též zakazovala a trestala „každý čin, který dává občanům výsady nebo omezení práv na základě rozdílů v národnosti, rase a náboženství, jakož i kázání národní, rasové nebo náboženské nenávisti a sporů“.⁵⁰ Toto, jak později uvidíme, nebylo úplně dodržováno, neboť takovouto činnost stát ne vždy trestal. Federální ústava obecně definovala Statut a postavení autonomní oblasti a kraje. Z těchto obecných definic lze vyvodit, že Statut Autonomního kosovsko-metochijského kraje musel být vytvořen v souladu s Ústavou FNRJ a Ústavou Srbska. Krajský národní výbor (srb. *Oblasni narodni odbor*) byl nejvyšším orgánem moci Autonomního kosovsko-metochijského kraje. Jeho členové byli voleni na tři roky a vybírali Národní výkonný výbor (srb. *Oblasni izvšni odbor*), který sloužil jako orgán pro provádění výkonné a řídicí moci.⁵¹ I když Ústava FNRJ explicitně neříkala, že Autonomní oblast a autonomní kraj mají rozdílné postavení, někteří autoři naznačují, že rozdíl mezi oblastí a krajem v názvu znamenal rozdíl v míře samosprávy, tj. že Autonomní oblast Vojvodina měla vyšší míru samosprávy než Autonomní kosovsko-metochijský kraj.⁵² Toto tvrzení podporuje ústava Srbska z roku 1947, která uvádí,

⁴⁸ Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 136.

⁴⁹ Na 20. sjezdu Komunistické strany SSSR z roku 1956 Nikita Sergejevič Chruščov přednesl projev „O kultu osobnosti a jeho důsledcích“, ve kterém kritizoval Stalinův tzv. kult osobnosti. Marek Pečenka a Petr Luňák, *Encyklopedie moderní historie: (1789-1999)* (Praha: Libri, 1999), 129; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 134–136.

⁵⁰ *Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije* (Bělehrad: Službeni list FNRJ, 1946), čl.: 1, 2, 13, 21.

⁵¹ *Ibid.*, čl. 104, 106.

⁵² Rozdílnou míru samosprávy a postavení dvou autonomií zdůrazňují např. Vladimír Kadlec a Paul Shoup. Kadlec, „Kosovští Albánci“, 179; Shoup, *Communism and Yugoslav National Question*, 115.

že nejvyšším orgánem státní moci Autonomní oblasti Vojvodiny je Lidová skupština (parlament) Autonomní oblasti Vojvodiny, která mj. vybírá Hlavní výkonný výbor autonomní oblasti jako svůj výkonný a řídicí orgán zatímco, jak bylo výše zmíněno, nejvyšším orgánem moci Autonomního kraje byl Krajský národní výbor. Výkonným orgánem Krajského národního výboru (KNV) byl Krajský výkonný výbor, který volila skupština KNV.⁵³ Rozdílné postavení v právním ohledu lze vidět i na příkladu soudní moci, Autonomní oblast (stejně jako republiky), na rozdíl od Autonomního kraje, měla svůj vlastní Vrchní soud.⁵⁴ Další oporu pro toto tvrzení nacházíme v podobě určitého limitu pro vysílání poslanců do Rady národnosti, který byl zakotven v ústavě a nebyl stejný pro Autonomní oblasti a Autonomní kraje. V praxi to znamenalo, že zatímco Autonomní kosovsko-metochijský kraj měl právo na 15 poslanců v Radě, Autonomní oblast Vojvodina mohla vysílat 20 poslanců (a republiky 30 poslanců).⁵⁵

Ke změně postavení Autonomního kosovsko-metochijského kraje došlo ústavními zákony z roku 1953, kterými kraj získal stejné postavení, práva, status a strukturu v rámci Srbska jako AO Vojvodina, ale nedošlo ke změně názvu. Změnou bylo i zřízení Výkonných rad autonomií, které prováděly výkonnou moc.⁵⁶ Rozdílem zůstávala soudní autonomie, kterou získala Vojvodina těmito zákony a kterou dosud neměla. Tato soudní autonomie byla na úrovni republik.⁵⁷ Dalším rozdílem zůstaly nejvyšší orgány kraje a oblasti, tj. kosovský Krajský národní výbor a národní shromáždění Vojvodiny.⁵⁸ Zásadním významem ústavního zákona je, že přinesl větší pravomoci a míru samosprávy Kosovu a tím byl důležitým krokem v zrovnoprávnění této oblasti s dalšími částmi státu, resp. s Vojvodinou.

---

⁵³ Podstatným rozdílem mezi Lidovou skupštinou Vojvodiny a Krajským národním výborem Kosova byl rozsah pravomoci, neboť první měla právo schvalovat zákonná ustanovení a druhý jenom rozhodnutí. První instituce též vybírala soudce Vrchního soudu Vojvodiny a pověřence Hlavního výkonného výboru. Ti mj. určovali Statut Vojvodiny, vydávali rozhodnutí a rozkazy, které se týkaly provedení federálních a republikových zákonů a zákonných ustanovení oblasti. Funkce pověřence existovala i v Kosovu, ale se jejich pravomoci týkaly jenom „jednotlivých oborů státní správy“, které ústava nedefinovala. *Ustav Narodne Republike Srbije* (Službeni glasnik Narodne Republike Srbije, 1947), čl. 13, 91, 101, 104–105, 107, 116, 117.

⁵⁴ *Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije* (Bělehrad: Službeni list FNRJ, 1946), čl. 115.

⁵⁵ V ústavě FNRJ je stanoveno, že se Národní parlament FNRJ skládá z Rady národnosti a Federální rady. Do Rady národnosti byli vysíláni zástupci z republik (30), autonomních oblastí (20) a autonomních krajů (15). Do Federální rady byli voleni zástupci všemi občany. Obě komory byly rovnoprávné. *Ibid.*, čl. 52–54, 57.

⁵⁶ *Službeni glasnik Narodne Republike Srbije*, č. 9/1953, čl. 114.

⁵⁷ Bogdanović, *Knjiga o Kosovu*, 240.

⁵⁸ *Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije: Ustavni zakon od 13-I-1953 sa svim izmenama i dopunama-Ustav od 31-I-1946 (delovi koji nisu ukinuti)* (Beograd: Službeni list FNRJ, 1957) str. 51, čl. 113.

2.4 Akce shromažďování zbraní

Koncem roku 1954 se stát rozhodl provést akci shromažďování zbraní, která dosáhla vrcholu na přelomu let 1955 a 1956. Jejím cílem bylo odzbrojit obyvatelstvo, ale neprobíhala ve všech částech federace rovnoměrně, nýbrž byla koncentrována na Kosovo. I když „byl kladen důraz na ‚dobrovolnost‘ předávání zbraní“⁵⁹, akce se postupně přeměnila v násilnou, zejména z pohledu používaných metod nátlaku.⁶⁰ Důvod k tomu je možné hledat ve skutečnosti, že příslušníci UDB v tomto ohledu narazili na odpor u místního obyvatelstva⁶¹, ale i samotná praxe státní bezpečnosti, která se později ukázala často nezákonná, násilná a charakterizována brutálními metodami.

V otázce, zda byla tato akce zaměřena proti kosovským Albáncům, se názory autorů liší.⁶² Už samotné etnické složení Kosova prakticky určilo poměry vyšetřovaných a vyšetřovatelů. Vzhledem k tomu, že Albánci byli většinovým obyvatelstvem Kosova a vzhledem k tomu, že v UDB převládali Srbové, je pochopitelné proč většina vyšetřovaných byli kosovští Albánci a většina vyšetřovatelů Srbové.⁶³ Branko Horvat cituje zprávu Komise pro reorganizaci UDB, která byla vytvořena v roce 1966 a ve které je uvedeno, že shromažďování zbraní bylo zaměřeno proti kosovským Albáncům, ale že byli vyšetřováni i Srbové a Černohorci.⁶⁴ Hajredin Hoxha označuje tuto kampaň jako „politickou manipulaci“, což odůvodňuje faktem, že nebyla prováděna ve všech částech Jugoslávie.⁶⁵ Naopak, Dušan Proroković tvrdí, že se UDB chovala stejně ve všech oblastech federace a odůvodňuje shromažďování zbraní bezpečnostní situací v Kosovu, neboť, podle něj, tam „docházelo

---

⁵⁹ Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 140–142.

⁶⁰ Zde se má na mysli bití, mučení, týraní nebo psychologický nátlak a ničení majetku. Tato praxe měla za důsledek mj. i úmrtí 16 osob a vytvoření všeobecného strachu u obyvatelstva. Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 140–144, 148; Pelikán, *Novými cestami: Kosovo v letech 1958-1969*, 16–17; Bogdanović, *Knjiga o Kosovu*, 387.

⁶¹ Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 142.

⁶² Pelikán a Štěpánek souhlasí, že akce nebyla omezena jenom na příslušníky albánské národnostní menšiny. Na druhou stranu Štěpánek zdůrazňuje i skutečnost, že tato etnická skupina byla „nejvíce ozbrojenou komunitou celé Jugoslávie“ a v zajištění bezpečnosti státu vidí odůvodnění tohoto opatření. Pelikán, *Novými cestami: Kosovo v letech 1958-1969*, 18; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 146–148.

⁶³ V roce 1956 v etnickém složení UDB Srbové činili 58,3 %, Černohorci 28,3 % a kosovští Albánci 13,3 %. V témže roce Srbové činili 23,5 % obyvatel Kosova, Černohorci 3,9 % a Albánci 64,9 %. Horvat, *Kosovsko pitanje*, 90.

⁶⁴ *Ibid.*, 90.

⁶⁵ I když práce Hajredina Hoxhy vznikla v socialistickém období, autor se staví docela objektivně a kriticky vůči působení UDB. Hajredin Hoxha, „Kosovo in Albanci u novoj Jugoslaviji“, in *Albanci*, ed. Francesco Altamari, et al. (Ljubljana: Cankarjeva založba, 1984), 215.

k častým loupežím, krevním mstám⁶⁶ a narušení veřejného pořádku a míru“.⁶⁷ Je těžké říct, zda byla tato kampaň opravdu zaměřena proti kosovským Albáncům, neboť je třeba vzít v úvahu i výše uvedená fakta, týkající se zajištění bezpečnosti státu. Vzhledem k etnickému složení Kosova je pochopitelné, že příslušníci této skupiny byly nejčastěji terčem vyšetřování, ale nelze vyloučit ani možnost, že diskriminace na základě etnické příslušnosti existovala.

Hlavními důsledky shromažďování zbraní bylo zvýšení nedůvěry kosovských Albánců v „systém“, povzbuzení „antisrbských nálad“, ale i zbrzdění rozvoje autonomie.⁶⁸ Ve zprávě výše zmíněné Komise, je uvedeno, že tato akce přispěla k vysídlování kosovských Albánců do Albánie a Turecka.⁶⁹ Toto tvrzení nelze přesně potvrdit, protože je nutné vzít v úvahu, že vysídlování albánského obyvatelstva podle jugoslavsko-turecké dohody z roku 1953 probíhalo prakticky souběžně, takže je těžké říct, jak vysoké procento obyvatel se přestěhovalo právě kvůli shromažďování zbraní.

Celkově bývá doba mezi lety 1953 a 1956 někdy označováno jako „nejhorší období pro kosovské Albánce“.⁷⁰ Zda je tato teze pravdivá, je diskutabilní, ale je třeba vzít na vědomí dvě události, která ji podporují. První je vysídlování albánského etnika do Turecka, které bylo často doprovázené násilím. Vedle něj, v tomto období probíhalo i shromažďování zbraní a lze říct, že léta 1953–1956 byla ukončena soudním řízením s kosovskými Albánci, kteří byli obviněni za spolupráci s albánskou tajnou policií. K tomu je ještě třeba přidat i uzavření několika institucí jakými byly např. Albanologický ústav (založený v roce 1953 a uzavřený v roce 1955) a Oblastní národní knihovna a škola, v níž byla vyučovacím jazykem albánština. Navíc došlo i k zákazu používání albánštiny a albánských „národnostních symbolů“ na veřejnosti.⁷¹ Všechno toto sice přímo nepotvrzuje výše zmíněnou tezi, ale dokazuje, že diskriminace vůči kosovským Albáncům ze strany státu existovala a že ústavou garantovaná práva národnostních menšin, zejména ta, která se týkala „ochrany kulturního

---

⁶⁶ Jan Pelikán vidí jako jeden z důvodů pro provedení této akce, snahu státu, aby odstranil jev krevní msty. On též souhlasí s tvrzením, že shromažďování zbraní neproběhlo jenom v Kosovu, ale že zde, na rozdíl od dalších částí Jugoslávie, bylo prováděno brutálnější způsobem a ve větším rozsahu. Pelikán, *Novými cestami: Kosovo v letech 1958-1969*, 16.

⁶⁷ Proroković, *Kosovo*, 140–141.

⁶⁸ Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 146–147.

⁶⁹ Horvat, *Kosovsko pitanje*, 92.

⁷⁰ Clark, *Civil Resistance in Kosovo*, 37.

⁷¹ Ibid., 37; Islami, „Demografska stvarnost Kosova“, 44; Petranović a Zečević, *Jugoslavija 1918-1988*, 1116.

rozvoje a svobodného užívání svého jazyka“, nebyla dodržována.⁷²

2.5 Prizrenský proces

Mezi kontroverzní témata spojená s postavením kosovských Albánců v Jugoslávii patří i tzv. Prizrenský proces s funkcionáři z Kosova.⁷³ Ten proběhl v roce 1956, resp. v období, kdy došlo k normalizaci vztahů mezi Jugoslávii a státy východního bloku, což Albánie do určité míry nepřivítala. Tímto termínem je označované soudní řízení s devíti kosovskými Albánci, kteří byli podezřelí ze spojení se *Sigurimi*. V procesu měla být původně souzená i skupina vysokých kosovských funkcionářů albánské národnosti, ale vedení Kosova, Srbska a Jugoslávie jakožto i UDB rozhodly, že je třeba je vynechat.⁷⁴ Důvod tohoto rozhodnutí Pelikán vidí v zajištění mezinárodního klidu. Proces je kontroverzní i z toho důvodu, že dodnes nebylo vyřešeno, zda byli tito funkcionáři albánské národnosti se *Sigurimi* skutečně spojeni.⁷⁵

Představitelé kosovských Albánců, mezi kterými byli i Velli Deva⁷⁶ a Fadil Hoxha, při návštěvě u Tita v roce 1967, charakterizovali tento proces jako vykonstruovaný ze strany UDB. Různí autoři, mj. i Horvat, Bataković a Pelikán, tvrdí, že přesnou pravdu ohledně tohoto soudního řízení nelze zjistit kvůli nedostatku materiálních důkazů. Souhlasí ale s tvrzením, že celkový proces byl zmanipulovaný. Po dvanácti letech od vynesení rozsudků byli všichni odsouzení osvobozeni, neboť Oblastní shromáždění Kosova rozhodlo, že soudní řízení bylo vykonstruováno.⁷⁷ Vzhledem k tomu, že podstatné důkazy o spojení těchto lidí

---

⁷² *Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije* (Bělehrad: Službeni list FNRJ, 1946), čl.:13.

⁷³ Samotné téma dodnes není detailněji zpracováno v literatuře, kromě práce Ljiljany Bulatović, *Prizrenski proces*, Novi Sad, 1988, ale je tato publikace diskutabilní, neboť vznikla v době nárůstu (srbského) nacionalismu a mezinárodního pnutí. Jan Pelikán, „Косово у првим месецима 1968. године“, *Tokovi istorije*, č. 2 (2014): 104, <http://tokovi.istorije.rs/cir/uploaded/2%202014/CLANAK%20-%20PELIKAN%20JAN.pdf>.

⁷⁴ Mezi obviněnými ze spojení se *Sigurimi* byli i předseda kosovské vlády Fadil Hoxha, Xhavit Nimani, jež zastával celou řadu vysokých funkcí a Nijaz Maloku – předseda Okresního výboru SKS pro KaM. Nakonec bylo odsouzeno jenom několik kosovských politiků včetně N. Maloku (F. Hoxha a X. Nimani byli ze soudního řízení vyňati). Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 137.

⁷⁵ Petranović a Zečević, *Jugoslavija 1918–1988*, 1116; Pelikán, *Novými cestami: Kosovo v letech 1958-1969*, 19–20, 107; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 137–138.

⁷⁶ Velli Deva byl tajemníkem Oblastního výboru Svazu komunistů Kosova. Dušan Bilandžić, *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije: glavni procesi: 1918-1985* (Zagreb: Školska knjiga, 1985), 333.

⁷⁷ Petranović a Zečević, *Jugoslavija 1918–1988*, 1116; Horvat, *Kosovsko pitanje*, 92; Bataković, *The*

se *Sigurimi* neexistovaly, lze konstatovat, že tento proces byl důsledkem zneužívání moci UDB, ale zůstává otázka, zda byl podnětem pro takovou činnost státní bezpečnosti boj proti (vnějšímu) nepříteli nebo byl přímo namířen proti příslušníkům albánské národnosti.

2.6 Padesátá a první polovina šedesátých let

Jugoslávský stát se od přelomu 50. a 60. let snažil o další integraci národnostních menšin, zejména do kosovských mocenských struktur. Zásadou se stalo jejich proporční zastoupení v politickém systému. Toto znamenalo, že se podíl kosovských Albánců v etnické struktuře Kosova měl odrazit na jejich zastoupení v politických orgánech, resp. v soustavě, což vzhledem k jejich nižší míře gramotnosti a z toho vyplývající nižší míře vzdělanosti, představovalo poměrně velký problém.⁷⁸ Pro lepší porozumění nerovnoměrnosti politického zastoupení bych přidala následující statistické údaje. Z celkového počtu kosovských Albánců bylo v roce 1953 65,6 % negramotných a jenom 12 226 Albánců bylo členy KSJ na území Kosova, tj. kosovští Albánci tvořili 46,8 % členstva strany v této oblasti.⁷⁹ V roce 1965 se toto procento zvýšilo pouze na 48,9. Na přelomu 50. a 60. let pracovalo jenom 6,3 % kosovských Albánců v úřednických nebo dělnických profesích, zatímco se 75,8 % živilo zemědělskou produkcí.⁸⁰

Důvodem byla jak nízká míra vzdělanosti, tak i fakt, že se na rozdíl od obyvatelstva, které se přestěhovalo do Kosova kvůli práci (např. v průmyslu), domácí obyvatelstvo zabývalo převážně zemědělstvím. Aby byla dosažena proporcionalita, stát vytvářel národnostní kvóty pro zaměstnávání. Tyto snahy o poměrné zastoupení byly docela úspěšné, alespoň v politické sféře, takže už počátkem 60. let tvořili kosovští Albánci většinu etnického složení parlamentu Kosova. Úspěšnou aplikaci principu proporcionality lze vidět i na příkladu poslanců, které Kosovo volilo do parlamentu republiky a federace. Celkově bylo do Federálního parlamentu v roce 1963 z Kosova voleno 35 zástupců, z toho 21

Kosovo Chronicles, 29; Pelikán, „Косово у првим месецима 1968. године“, 104; Malcolm, *Kosovo: A Short History*, 322; Miloš Mišović, *Ko je tražilo Republiku Kosovo: 1945–1985* (Beograd: Narodna knjiga, 1987), 105.

⁷⁸ Pelikán, *Novými cestami: Kosovo v letech 1958-1969*, 28–29; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 149.

⁷⁹ Celkový počet členů KSJ na tomto území byl 26 138, z čehož Srbů bylo 10 052. Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 126; Shoup, *Communism and Yugoslav National Question*, 272.

⁸⁰ Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 149–150.

Albánců a do srbského parlamentu bylo téhož roku voleno 55 poslanců, z nichž 36 byli Albánci. Kosovští Albánci též tvořili většinu v okresním vedení v rámci autonomie. Princip proporcionality však nebyl aplikován v represivních složkách. I když kosovští Albánci tvořili většinové obyvatelstvo, v roce 1966 jich v kosovské policii sloužilo 31,3 % a v státní bezpečnosti jenom 13,3 %.⁸¹

V poválečné době došlo k několika ústavním změnám, které měly vliv na status autonomie a postavení kosovských Albánců. Nejdříve došlo ke schválení jugoslávské ústavy v roce 1946, pak ústavy Srbska v roce 1947. Následně byly přijaty ústavní zákony v roce 1953. O deset let později byly vytvořené nové ústavy Srbska a Jugoslávie, které na přelomu 60. a 70. let byly novelizované. V roce 1974 došlo ke schválení nových ústav federace a Srbska, ale i k vytvoření ústavy Kosova. O těchto ústavních změnách a o jejich vlivu na změnu postavení kosovských Albánců a Kosova bude pojednáno zvlášť.

---

⁸¹ V roce 1963 z 36 poslanců, které volila autonomie do Federálního parlamentu, bylo 21 Albánců. V parlamentu republiky zasedalo 55 kosovských poslanců, z čehož 36 byli Albánci. Z 270 poslanců kosovského parlamentu, 158 byli Albánci a v okresním vedení v Kosovu bylo celkem 2 248 zastupitelů, z čehož 1 388 byli Albánci. Ibid., 149–151.

3. Ústavněprávní a politické změny v (první) polovině 60. let

3.1 Jugoslávská a srbská ústava z roku 1963

Důležitým obdobím pro kosovské Albánce byla 60. a 70. léta, neboť tehdy byly provedené ústavní změny, které se odrážely na jejich právní postavení a rozšířily míru samosprávy Kosova. Též došlo k otevření národnostní otázky a k seznámení veřejností se činností UDB, která zneužívala svou moc, zejména v oblasti Kosova. Ke zlepšení postavení kosovských Albánců došlo právě v tomto období, kdy se zásadou stal princip proporcionality v politických strukturách. Koncem 60. let tato etnická skupina vyjádřila, v rámci demonstrací, své požadavky na zrovnoprávnění s ostatními národy Jugoslávie, rozšíření samosprávy a někteří dokonce požadovali i odtržení. Na přelomu desetiletí začalo postupné naplňování některých jejich nároků, ale i k podstatnému šíření sítě především vzdělávacích institucí, o čemž bude řeči níže.

Na základě ústavy z dubna 1963 FNRJ změnila svůj název na Socialistickou federativní republiku Jugoslávii (*Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija*, SFRJ) a lidové republiky na socialistické. Zásadní změna, kterou přinesla tato ústava a která se týkala Kosova, je proměna jeho autonomního postavení. Autonomní kosovsko-metochijský kraj byl přeměněn na Autonomní oblast Kosovo a Metochie (srb. *Autonomna pokrajina Kosovo i Metohija*), čímž Kosovo dosáhlo stejného postavení jako AO Vojvodina. Je třeba zdůraznit, že tato ústava v čl. 2 uváděla, že SFRJ tvoří šest socialistických republik a až v čl. 111, že Srbsko tvoří dvě Autonomní oblasti: Kosovo a Metochie a Vojvodina. Tato ústava též zdůrazňovala rovnoprávnost všech národů, právo národů na sebeurčení včetně práva na odtržení. Garantovala svobodu a práva bez ohledu na národnost, vyznání, jazyk atd. Článek 42 Ústavy SFRJ zrovnoprávňuje jazyky všech národů, ale na druhou stranu zdůrazňuje, že se v armádě používá jenom srbsko-chorvatský jazyk. Proměna, kterou přinesla ústava z roku 1963 a která se týká národnostních menšin, je uvádění pojmu „národnost“ (ve významu – národnostní menšina, která v předchozí ústavě nebyla zmíněna) a definuje stát jako „republiku svobodných a rovnoprávných národů a národností“. Vedle už garantovaných práv národnostních menšin, ústava uváděla i ustanovení, že je pro příslušníky národnostních menšin garantována výuka ve školách v jejich jazyce.⁸²

---

⁸² *Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 1963, čl. 1–2, 33, 42–43, 111, dostupné z: <http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1963.pdf>.

Následně, v témže roce byla schválena Ústava Socialistické republiky Srbsko, která garantovala všem svým občanům svobodu „vyjadřování své národnosti a kultury“ a svobodu „užívání svého jazyka“. Umožňovala zakládání základních škol s výukou v jazycích národnostních menšin, ale i možnost zavádění výuky v těchto jazycích v třídách na středních, vyšších a vysokých školách. Toto bylo závislé na počtu studentů-příslušníků určité národnostní menšiny. Též umožňovala vedení úředního styku v jazyce určité národnostní menšiny v těch částech země, ve kterých žije větší počet jejích příslušníků. Tato ústava, na rozdíl od předchozí, přímo zmiňovala konkrétní národnostní menšiny – Maďary, Slováky, Bulhary, Turky, Rumuny aj., ale pro označení albánského obyvatelstva používala název „Šiptari“. Za nejvyšší orgán moci definovala shromáždění (srb. *skupština*) oblasti (Kosova), do kterého byli vysíláni zástupci z obcí.⁸³

3.2 Otevření národnostní otázky

Po vytvoření Jugoslávie na federativním principu se předpokládalo, že je národnostní otázka vyřešena. K jejímu znovuotevření došlo v letech 1964–1965 a to z důvodu ekonomické krize a to mělo zásadní vliv na formování nové politiky státu vůči Kosovu. Už předtím, od roku 1958 se stát snažil víc investovat do nerozvinutého Kosova, jak v oblasti hospodářství, tak i do kultury a vzdělávání. Toto mělo podpořit jeho rozvoj, ale i integraci kosovských Albánců do společnosti Jugoslávie a potlačení iredentismu. V první polovině 60. let začaly být na zasedáních ÚV SKJ kritizovány projevy nacionalismu a neuspokojivý rozvoj určitých oblastí, zejména Kosova. Jeho vedoucí představitelé zde kritizovali nedostatečnou podporu státu a nedosažení plánované míry růstu. Označili tuto oblast za nejméně rozvinutou část federace a zasazovali se o navýšení investic. Výkonný výbor ÚV SK Srbska oproti tomu konstatoval, že je „pomalejší tempo rozvoje“ oblasti důsledkem „zdeděné zaostalosti, vysokého přirozeného přírůstku, nedostatečného a pomalého investování“ atd. Kritizoval neadekvátní organizaci výroby, „nedostatečné využití kapacit“ a jiné praxe, jejichž viníkem byli částečně i vedoucí postavy Kosova. Výkonný výbor ÚV SKS též požadoval větší využití kosovských přírodních zdrojů a zlepšení fungování státních orgánů a orgánů autonomie.⁸⁴ V reakci na kritiku nedostatečného investování a podpory

---

⁸³ *Ustav Socijalističke Republike Srbije: sa ustavnim zakonom o sprovođenju ustava* (Beograd: Savremena administracija, 1963), čl. 7, 82, 83, 136, 137.

⁸⁴ Miomir Gatalović, „Uticaj otvaranja nacionalnog pitanja u Jugoslaviji na kreiranje državne politike

rozvoje Kosova bylo v listopadu 1964 rozhodnuto, že bude zahrnuto do Fondu federace pro úvěrování nedostatečně rozvinutých republik a oblastí. Tímto se Kosovo stalo součástí rozvojové politiky federace a z hlediska požadovaných investic se dostalo na úroveň nerozvinutých republik.⁸⁵

Samotným zlomem pro otevření národnostní otázky byl VIII. kongres SKJ, který se uskutečnil v prosinci 1964. Zde Tito požadoval podpořit kulturní rozvoj národnostních menšin, ekonomický rozvoj Kosova a „úplné uskutečňování práv všech národnostních menšin“.⁸⁶ Též zdůraznil, že existují „nacionalistické deformace“, které vznikají „i kvůli etatisticko-byrokratickým tendencím které brání procesům meziethnické integrace. Ty vedou, na jedné straně, k byrokraticko-centralistickým tendencím, k unitaristickému ignorování společenskoekonomické funkce republik a autonomních oblastí, a na druhou stranu k tendencím uzavírání ve ‚vlastní hranice‘. Obě tendence jsou v podstatě nacionalistické a stejně škodlivé pro normální proces ekonomické a společenské integrace.“⁸⁷ Na kongresu byla odmítnuta idea vytváření „jugoslávské národnosti“. Požadováno bylo, aby se posilovala „rovnoprávnost národů a národnostních menšin“, podpořil ekonomický rozvoj výše zmíněných republik a Kosova, ale i aby se „negativní jevy nepovolily ve vzdělání, vědě, kultuře a umění“.⁸⁸ Ve snaze o další zapojení kosovských Albánců do samosprávy byli na tomto sjezdu do ÚV SKJ přijati funkcionáři z Kosova Fadil Hoxha, Ali Šukriu a Velli Deva a zároveň i Srbové z Kosova Dušan Mugoša a Tankosava Simić. Tyto snahy pokračovaly, a proto byli v květnu 1965 do Výkonného výboru ÚV SKS zvoleni kosovští funkcionáři Xhavid Nimani a již zmíněná Tankosava Simić.⁸⁹ V témže roce se Velli Deva stal politickým tajemníkem Svazu komunistů na Kosovu (OV SKS pro KaM).⁹⁰

Vzhledem k tomu, že se stát v tomto období rozhodl víc podporovat hospodářský, kulturní a vzdělávací rozvoj Kosova, lze říct, že 60. léta znamenala určitý zlom v jeho vývoji. Odráželo se to jak ve snaze o zvýšení investic do oblastí, tak i ve větším zapojení kosovských

---

prema Kosovu i Metohiji 1964–1965“, *Istorija 20. veka*, č. 2 (2016): 117–119, 121–124, 129, https://istorija20veka.rs/wp-content/uploads/2017/01/2016_2_07-Gatalovic.pdf.

⁸⁵ Do Fondu byly zahrnuté i SR Bosny a Hercegoviny, SR Černé Hory a SR Makedonie. *Ibid.*, 127, 132.

⁸⁶ *Ibid.*, 127, 128.

⁸⁷ Bilandžić, *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 301.

⁸⁸ Gatalović, „Uticaj otvaranja nacionalnog pitanja u Jugoslaviji na kreiranje državne politike prema Kosovu i Metohiji 1964–1965“, 129.

⁸⁹ *Ibid.*, 130.

⁹⁰ Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 204.

Albánců do správy oblasti. Z ekonomického hlediska je úspěšnost tohoto úsilí diskutabilní, neboť i přes zahájení hospodářské reformy v létě 1965 ekonomická krize pokračovala. Jejím důsledkem bylo i prohloubení disproporce mezi rozvinutějšími a méně rozvinutými částmi federace. Koncem roku se na zasedání Výkonného výboru ÚV SKJ rozvinula diskuze ohledně tempa provádění reforem. Tito zde navrhl přesunutí velké části fondů ze správy federace na úroveň republik a došel k závěru, že se mezietnické vztahy zhoršily, což předseda federální vlády Petar Stambolić odůvodnil ekonomickými problémy.⁹¹

3.3 Brionské plénum a jeho důsledky

K určitému uvolnění situace na území Kosova došlo po roce 1966, kdy na Brionském IV. plénu ÚV SKJ v červenci 1966 odstoupil z funkce člena ÚV SKJ a viceprezidenta federace Aleksandar Ranković, který byl obviněn, že v době kdy byl v čele státní bezpečnosti (1944–1963), odposlouchával vysoké funkcionáře, včetně Tita. Plénum se věnovalo především působení UDB, deformacemi v její praxi a obvinění Rankoviče. I když bylo jeho odstoupení oficiálně odůvodňováno zneužíváním orgánů UDB, někteří autoři vidí důvod jeho pádu ve vnitřním sporu v komunistické straně.⁹² Byl to spor mezi dvěma koncepcemi ohledně dalšího uspořádání státu. Ranković byl proti další decentralizaci a prohloubení samosprávy, zastupované Kardeljem a Bakaričem.⁹³

V červnu 1966 bylo na zasedání Výkonného výboru ÚV SKJ rozhodnuto vytvořit komisi, která se měla zabývat problematikou činnosti státní bezpečnosti, resp. výskytem zneužívání v působení její orgánů a způsobu řízení. Ve zprávě komise, která byla přednesena na plénu, byli kritizováni funkcionáři, kteří zneužívali této orgány a kádrová politika Rankoviče. ÚV SKJ přijal zprávu a rozhodl o reorganizaci orgánů UDB, vyloučení

---

⁹¹ Gatalović, „Uticaj otvaranja nacionalnog pitanja u Jugoslaviji na kreiranje državne politike prema Kosovu i Metohiji 1964–1965“, 131; Lenard J. Cohen, *The Socialist Pyramid: Elites and Power in Yugoslavia* (Oakville: Mosaic Press, 1989), 363; „Petar Stambolić“, SUBNOR Srbije: Savez Udruženja boraca narodooslobodilačkog rata Srbije (1941–1945. i 1992. i 1999.), pristupeno 19.05.2020, <https://www.subnor.org.rs/heroji-n/petar-stambolic>.

⁹² O dalším možným příčinám jeho pádu, viz: Piljak, „Power Game in Tito’s Yugoslavia: Conundrum of Aleksandar Ranković’s Overthrow from Power“, 172.

⁹³ Repishti a Pipa, et al., eds., *Studies on Kosova*, 188; Piljak, „Power Game in Tito’s Yugoslavia: Conundrum of Aleksandar Ranković’s Overthrow from Power“, 169, 172; Cvetković, „Fall of Aleksandar Ranković and Condemnation of ‚Rankovićism‘“, 111–112, 119; Piljak, „Брионски пленум 1966. године. Покушај историографског тумачења догађаја“, 74–75, 82, 86.

Svetislava Stefanoviče⁹⁴, ze strany a z ÚV SKJ a přijal demisi Rankoviče.⁹⁵

Následně bylo rozhodnuto o vytvoření zvláštní komise, která bude pokračovat ve vyšetřování zneužívání orgánů UDB. Komise zjistila, že v diskuzích, zahájených mezi zaměstnanci ministerstva vnitra po Brionském plénu, bylo kritizováno vměšování se orgánů UDB do kádrové politiky na území Kosova. Konstatovala, že „došlo k hrubému porušování zákonitosti při zacházení vůči osobám ve vězení a vyšetřování“ a že docházelo k bezdůvodnému obtěžování politicky podezřelých lidí. Též došlo k vytvoření zvláštní komisi pro oblast KaM v jejímž čele stáli členové ÚV SKS Jovan Veselinov a Fadil Hoxha.⁹⁶

Vzhledem k tomu, že jsem neměla přístup ke zprávě komise pro oblast KaM, její závěry přebírám z knihy V. Štěpánka, který uvádí, že vedle členů ÚV SKJ, členů OV SKS, poslanců parlamentů a okresních funkcionářů, byla sledována i část albánské inteligence, novináři *Rilindje* a vedení Filozofické fakulty v Prištině. Z celkem 148 potrestaných členů SK Srbska, byla více než polovina z Kosova. Štěpánek hovoří i o propojení orgánů UDB s vedoucími představiteli komunistické strany v Kosovu. Též uvádí, že na základě informací, které kosovské orgány dávaly ministerstvu vnitra Srbska, se měly vytvářet zmanipulované úsudky o dění a stavu v Kosovu.⁹⁷

Stížnosti na státní bezpečnost, které byly zahrnuty do zpráv OV SKS Štěpánek rozdělil do třech skupin. Do první patřily „informace o síti spolupracovníků UDB a jejich zpravodajských praktikách“. Do druhé skupiny byly zahrnuty „stížnosti na to, že příslušníci UDB zasahovali do práce orgánů samosprávy i do záležitostí nižších stranických orgánů“ a do třetí stížnosti na „zneužívání postavení ve vztahu k jednotlivcům či podnikům“.⁹⁸ Je třeba zohlednit podávání stížnosti na činnost UDB i z etnického hlediska. V těch oblastech Kosova, kde byli většinovým obyvatelstvem Srbové nebo Chorvati, stížnosti zpravidla nebyly podávány a pokud byly, tak patřily do druhé skupiny. Velkou většinu stížností

---

⁹⁴ Svetislav Stevanović byl asistentem ministra vnitra FNRJ v letech 1946–1953, pak ministrem vnitra FNRJ do roku 1963. V době pléna byl členem federální vlády a byl označen za zodpovědného pro činnost UDB v době výskytu zneužívání. Piljak, „Брионски пленум 1966. године. Покушај историографског тумачења догађаја“, 75; Petranović a Zečević, *Jugoslavija 1918–1988*, 1109.

⁹⁵ Cvetković, „Fall of Aleksandar Ranković and Condemnation of ‚Rankovićism‘“, 119–121, 127; Piljak, „Брионски пленум 1966. године. Покушај историографског тумачења догађаја“, 81–82.

⁹⁶ Cvetković, „Fall of Aleksandar Ranković and Condemnation of ‚Rankovićism‘“, 130; Petranović a Zečević, *Jugoslavija 1918–1988*, 1110–1112.

⁹⁷ Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 196–198.

⁹⁸ *Ibid.*, 199–201.

podávali Albánci a Turci.⁹⁹ Z celkového počtu žalovaných pracovníků ministerstva vnitra, představovali 72,5 % Srbové nebo Černohorci a 27,5 % Albánci, ale Štěpánek zdůrazňuje, že stížnosti nebyly založené na národnostním základě, což odůvodňuje etnickým složením jeho orgánů.¹⁰⁰ Do Brionského pléna tvořili většinu UDB v Kosovu Srbové a Černohorci, zatímco Albánci jenom 13,3 %. V jednotkách policie kosovští Albánci měli větší zastoupení než v UDB – cca 30 %, ale zde též dominantní skupinou byli příslušníci srbského a černohorského obyvatelstva.¹⁰¹ Toto znamená, že etnické složení těchto mocenských složek, vzhledem k národnostnímu složení oblasti, nebylo poměrné, z čehož vyplývá, že princip proporcionality nebyl v represivních složkách aplikován. Etnické složení Kosova, UDB a policie do určité míry odůvodňují etnický poměr stížnosti a žalovaných.

Vojin Lukić, ministr vnitra Srbska v letech 1956–1963, nepopřel nedůvěru vůči kosovským Albáncům, ale podle něj, ta nebyla důvodem pro jejich menší zastoupení v UDB. Naopak, řekl, že se UDB snažila získat kádry z této národnosti, což bylo obtížné vzhledem k nedostatku loajálního vzdělaného albánského obyvatelstva. Důvodem pro větší podíl kosovských Albánců v kriminální a v uniformované policii byla podle něj aplikace nižších kritérií pro vstup Albánců do těchto jednotek, jelikož mocenské orgány potřebovaly příslušníky, kteří hovořili albánským jazykem.¹⁰² Z etnického složení stížností Štěpánek vyvodil potvrzení teze, že určitá práce UDB byla zaměřena na kosovské Albánce a že při této práci státní bezpečnost používala odlišné metody než vůči jiným národnostem Jugoslávie.¹⁰³

V závěrech zprávy komise pro oblast Kosova, o kterých hovoří Petranović a Zečević, je uvedeno, že se diskriminace projevovala i v podobě nedůvěry ve vysoké funkcionáře albánské národnosti a jejich sledování založené na národnostním základě. „Politika kádrové diskriminace“, jak je uvedeno ve zprávě komise Výkonného výboru ÚV SKS, vůči národnostním menšinám byla uplatňována UDB i v Srbsku a to nejenom vůči Albáncům, ale

---

⁹⁹Celkově bylo v Kosovu po Brionském plénu podáno 885 stížností, z nichž 763 ze strany kosovských Albánců a Turků. Cvetković, „Fall of Aleksandar Ranković and Condemnation of ‚Rankovićism‘“, 134.

¹⁰⁰ Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 201–202.

¹⁰¹ Do Brionského pléna byl v UDB v Kosovu podíl Albánců 13,3 %, Srbů 58,3 % a Černohorců 28,3 % a v jednotkách policie 31,3 % Albánců, 60,8 % Srbů a 7,9 % Černohorců. Bataković, *The Kosovo Chronicles*, 28.

¹⁰² V etnickém složení kriminálky bylo v roce 1966 50,43 % Srbů, 26,22 % Černohorců a 23,44 % Albánců. Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 202.

¹⁰³ *Ibid.*, 201–202.

i vůči Maďarům. V státní bezpečnosti na úrovni republiky nebyli žádní Albánci ani Maďaři a v oblastní UDB byl jenom jeden Albánc. Je třeba zdůraznit, že se v této zprávě používá termín *Šiptar* namísto „Albánc“. Komise podtrhla, že hlavním problémem této politiky je její ideologický základ, který označila za nacionalistický a šovinistický.¹⁰⁴

Velmi důležitým důsledkem IV. pléna a následujících zasedání byl úkol zadáný komunistům v Srbsku, aby se snažili eliminovat protialbánský šovinismus a nacionalismus. Dalším cílem bylo dosáhnout rovnoprávnosti Albánců jak v politickém, tak i ve společenském ohledu. Štěpánek píše, že v pobrionské době tyto snahy o rovnoprávnost byly uskutečňovány a že s tímto tvrzením souhlasili i kosovští Albánci z řad komunistické strany. Jako důkaz tohoto úsilí v politickém ohledu uvádí změny autonomního postavení Kosova.¹⁰⁵ Zde má na mysli nejdřív novely ústavy a pak i schválení nových ústav v roce 1974, o kterých bude řeči později, a které významně rozšířily míru samosprávy Kosova. Za následek pléna vidí i skutečnost, že po roce 1966 došlo ke zvýšení počtu Albánců, kteří se účastnili na státní správě, ale i to, že byla vytvořena možnost pro kosovské Albánce, aby se dostali do vedoucích funkcí ve straně a státu.¹⁰⁶

Na VI. zasedání ÚV SKS v září 1966 Ali Shukriu tvrdil, že akce shromažďování zbraní byla provedena jenom na území Kosova a dával diskriminační politiku vůči příslušníkům albánské národnostní menšiny, která byla prováděna v letech 1954–1966, do souvislosti se „vznikáním nových kádřů“ z řad kosovských Albánců, který byl způsoben samosprávou. Tímto se myslí samospráva, jež vznikla po schválení ústavního zákona v roce 1953. Na druhou stranu, Jovan Veselinov na zasedání řekl, že i ve Vojvodině byla prováděna podobná politika a to nejenom vůči národnostním menšinám, ale i vůči kádřům srbského etnika. Ohledně shromažďování zbraní se ozval i Xhavit Nimani, který „kritizoval metodu“ této akce a udal, že v jejím průběhu „docházelo k vraždám a týráním“. V souvislosti s tím Pavle Jovičević řekl, že týraní nebylo masové ale jednotlivé a, že k tomu nedocházelo jenom v případech Albánců, ale i Srbů.¹⁰⁷ Vzhledem k tomu, že diskriminace vůči kosovským Albáncům skutečně existovala, že praktika UDB často byla násilná a charakterizována

---

¹⁰⁴ Petranović a Zečević, *Jugoslavija 1918–1988*, 1111–1112.

¹⁰⁵ Cvetković, „Fall of Aleksandar Ranković and Condemnation of „Rankovićism““, 129; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 203–204.

¹⁰⁶ V listopadu 1966, na VII. zasedání ÚV SKS, byli Velli Deva a Xhavit Nimani, tehdejší místopředseda parlamentu Srbska, zvoleni do předsednictva ÚV SKS. Zde též byli předloženi do Výkonného výboru ÚV SKS Sinan Hasani (ředitel Rilindje) a Kolë Shiroka (člen vlády Srbska v té době). Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 204.

¹⁰⁷ Petranović a Zečević, *Jugoslavija 1918–1988*, 1113, 1116–1117.

použitím nadměrné síly a že se shromažďování zbraní prakticky vůbec nedává do souvislosti s Vojvodinou, z výše uvedené diskuze se zdá, že se Veselinov a Jovičević snažili zmírnit, pokud ne i popřít politiku státu vůči kosovským Albáncům. Je třeba ještě zmínit, že ani Štěpánek nezpochybňuje, že působení tohoto mocenského orgánu v Kosovu bylo rozdílné ve srovnání s dalšími částmi Jugoslávie.¹⁰⁸

Jedním z důsledků Brionského pléna byl i zlom odporu k decentralizaci státu a přenesení částí pravomoci UDB z úrovně federace na úroveň republik a oblastí. Tento sjezd je tak někdy označován jako začátek určité „demokratizace“ státu, resp. decentralizace Komunistické strany.¹⁰⁹ Došlo totiž k posílení orgánů republik a to v tom ohledu, že dosud ÚV SKJ jmenoval tzv. střední kádry a po plénu bylo toto jmenování v rukou orgánů republiky. Dalším důsledkem pléna, který se týká pojednávaného tématu, je zavedení tzv. „principu parity v konstituování vedoucích orgánů SKJ“, tj. v Předsednictvu SKJ a jeho Výkonném výboru. Toto znamenalo zrovnoprávnění v počtu zastupitelů jednotlivých republik a, v odpovídajícím čísle, i oblastí v těchto orgánech.¹¹⁰

Ze všeho výše zmíněného vyplývá, že se orgány státní bezpečnosti postavily, jak je někdy uváděno, „nad společnost“ a nad stát¹¹¹, jako nedotknutelný orgán, využívající svou (prakticky neomezenou) moc pro vlastní účely. Vypadá, že UDB měla moc a kontrolu nad společností, státem a kádrovou politikou od nejvyšší po nejnižší úroveň a že tato moc převyšovala její legální pravomoci. Její působení a metody získávání informací (vymáhání, sledování, odposlouchávání) byly charakterizovány jako nezákonné a nepovolené (nejenom v Kosovu, ale v celém státě).¹¹² Diskriminační kádrovou politikou vůči kosovským Albáncům, deformativním působením a zneužíváním vlastní moci prohloubila nerovnoprávné postavení kosovských Albánců. Určitým způsobem jim uzavřela, resp. určovala cestu k vyšším stranickým a vedoucím funkcím.

---

¹⁰⁸ Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 198–199.

¹⁰⁹ Předtím byla činnost UDB a orgánů ministerstva vnitra v pravomocích Federace do roku 1963, pak byly pravomoci orgánů ministerstva vnitra přeneseny na orgány obce. Ivica Lučić, „Sigurnosno obavještajne službe u Bosni i Hercegovini“, in *Nacionalna sigurnost i budućnost: zbornik*, ed. Miroslav Tuđman (Zagreb: Udruga sv. Jurja, 2001). Dostupné z: http://www.nsf-journal.hr/Online-Issues/Focus/id/1103/sigurnosno-obavjetajne-slube-u-bosni-i-hercegovini-brzbornik-svezak-1-2001#.XmpgZHlo_IV.

¹¹⁰ Bilandžić, *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 329, 331.

¹¹¹ Cvetković, „Fall of Aleksandar Ranković and Condemnation of ‚Rankovićism‘“, 120.

¹¹² Horvat, *Kosovsko pitanje*, 91, 93.

4. Pobrionská doba

4.1 Reflexe období po Brionském plénu

Po Brionském plénu došlo k obnovení mezietnického napětí, resp. k zhoršení mezietnických vztahů a mezietnickým excesům. Kosovští představitelé srbské národnosti si začali stěžovat na to, že dochází k nárůstu nacionalismu, propouštění a vystěhování srbského a černoorského obyvatelstva. Též došlo k znovuotevření otázky ohledně ústavněprávního statusu Kosova a postavení albánské národnostní menšiny. V této oblasti stát a kosovští Albánci začali klást důraz na výše zmíněný princip proporcionality v mocenských strukturách stejně jako i na důslednější uskutečňování práv národnostních menšin, resp. Albánců v Kosovu.¹¹³

V prvním roce po Brionském plénu Tito navštívil Kosovo a kritizoval zde nerovnoprávnost v zaměstnávání kosovských Albánců v poměru se Srby. Tímto v podstatě poukázal na problém nedodržování principu proporcionality. Malcolm zde hovoří o přednosti, kterou Srbové získávali v procesu zaměstnávání a s tímto souhlasí i Lenard Cohen.¹¹⁴ Na Titovu kritiku opačným směrem poukazují Slobodan Selinić a Pero Simić. Podle nich Tito kritizoval skutečnost, že byli propouštěni Srbové a Černohorci a na jejich pozice dosazováni kosovští Albánci. Toto bylo prováděno ve snaze upravit národnostní složení zaměstnanců, resp. tímto dosáhnout rovnoprávné postavení kosovských Albánců. To neznamená, že Tito nesouhlasil s principem proporcionality. Souhlasil, ale pro něj se tato zásada měla uplatňovat tam, kde docházelo k novému zaměstnávání, tj. nemělo docházet k pozměňování existujících etnických poměrů už zaměstnaných dělníků. Tito též požadoval „skutečnou rovnoprávnost“ pro kosovské Albánce a jejich větší afirmaci, ale se postavil proti diskriminaci ostatních národů Kosova. Na začátku 70. let při schůzce Tita a delegace Kosova v Bělehradě byl též diskutován problém proporčního zaměstnávání. Zde Mahmut Bakalli, tehdejší předseda Oblastního výboru SK Kosova, prohlásil, že dostávali stížnosti ohledně

---

¹¹³ Po Brionském plénu, v rámci reorganizace UDB, došlo k propuštění cca 50 % zaměstnanců v celém Srbsku a v Kosovu došlo k většímu zapojení Albánců do této služby. Pero Simić, *Raspeto Kosovo*, 55–56, 103; Milutin Živković, „The Visit of Josip Broz Tito to Kosovo and Metohia (25-28 March 1967) in the Highlights of Post-Brioni Happenings in the Province“, *Baština* č. 30 (2011): 138, 144–145, 147, <https://doaj.org/article/32e339efcbd942f283c88b6425566724>.

¹¹⁴ Malcolm, *Kosovo: A Short History*, 324; Cohen, *The Socialist Pyramid: Elites and Power in Yugoslavia*, 356.

tlaku vůči Srbům, aby opouštěli zaměstnání a na jejich místa byli dosazováni kosovští Albánci. To se, podle žalob, proměnilo z pouhých excesů v běžnou praxi. Tito tato tvrzení označil za zveličené, s čímž souhlasil i Bakalli.¹¹⁵

Nerovnoměrnost v národnostním složení zaměstnanců skutečně existovala. Zatímco byl každý čtvrtý Srb podle některých údajů z poloviny 60. let zaměstnán ve „společenském sektoru“, u kosovských Albánců se jednalo o každého sedmnáctého. Až do roku 1978 nebylo vysokých funkcionářů v Politbyru SKJ z řad albánské národnostní menšiny. Zejména obtížný postup pro kosovské Albánce byl v řadách armády nebo v oblasti centrálních orgánů moci.¹¹⁶

Politici představitelé kosovských Albánců se snažili o větší autonomii, kterou by se Kosovo dostalo na úroveň republiky. Požadovali soudní autonomii, změnu názvu oblasti z „Kosovo a Metochie“ na „Kosovo“ (kvůli tomu, že albánské obyvatelstvo název „Metochie“ nepoužívalo) a ústavu namísto Statutu.¹¹⁷ V diskuzi o národnostní otázce v dubnu 1968 se Předsednictvo Výkonného výboru SK Srbska rozdělilo na dvě stanoviska – většinové, které zastupovala většina členů ÚV Srbska a menšinové, které představovali Jovan Marjanović a Dobrica Ćosić (členové SK a ÚV SKS). Marjanović zde kritizoval rozdělení komunistů na základě národnostní příslušnosti a Ćosić postavení Srbska v Jugoslávii, zejména situaci v Kosovu. Poukázal na národnostní a ekonomickou diferenciaci a odsoudil srbský nacionalismus v této oblasti.¹¹⁸ Podtrhl i fakt, že není známo, do jaké míry se rozšířilo meznícké napětí v Kosovu, tlak na vysídlování, nerovnoprávnost před soudem na základě národnostní příslušnosti, stejně jako albánský šovinismus a nacionalismus. Výše zmíněnou snahu kosovských Albánců o posílení samosprávy ztotožnil se snahou o uskutečnění

---

¹¹⁵ Slobodan Selinić, „Josip Broz Tito u ‚Politici‘ i ‚Borbi‘ februara 1969: o Kosovu i Metohiji, međunarodnim odnosima i štampi“, *Istorija 20. veka*, č. 2 (2015): 161–162, https://istorija20veka.rs/wp-content/uploads/2017/01/2015_2_09-Selinic.pdf; Živković, „The Visit of Josip Broz Tito to Kosovo and Metohia (25-28 March 1967) in the Highlights of Post-Brioni Happenings in the Province“, 146, 149; Pero Simić, *Raspeto Kosovo*, 103, 161, 165–166.

¹¹⁶ Živković, „The Visit of Josip Broz Tito to Kosovo and Metohia (25-28 March 1967) in the Highlights of Post-Brioni Happenings in the Province“, 140; Clark, *Civil Restance in Kosovo*, 37; Bilandžić, *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije: Glavni procesi : 1918-1985*, 332.

¹¹⁷ Soudní autonomie v pojetí představitelů kosovských Albánců měla znamenat i změnu určitých právních norem, které by byly v souladu s albánským obyčejovým právem. Živković, „The Visit of Josip Broz Tito to Kosovo and Metohia (25-28 March 1967) in the Highlights of Post-Brioni Happenings in the Province“, 144–145; Pero Simić, *Raspeto Kosovo*, 72–75, 89.

¹¹⁸ Petranović a Zečević, *Jugoslavija 1918–1988*, 1118, 1120.

„státnosti a kosovské suverenity“, což by, podle něj, vedlo k iredentismu a ke konfliktu.¹¹⁹ Ve stejné době Mehmet Hoxha položil otázku, „Proč 370 000 Černohorců má vlastní republiku, zatímco 1,2 milionu Albánců nemá ani úplnou autonomii?“. ¹²⁰ Odpověď na tuto otázku je možné hledat jak ve skutečnosti, že republiky byly umožněné národům, ale ne národnostem Jugoslávie, bez ohledu na jejich počet, tak i ve strachu Srbska z možného odtržení Kosova (ke kterému o 40 let později i došlo).

V témže roce bylo dohodnuto, že se kosovští Albánci už nebudou nazývat etnonymem *Šiptar*, ale Albáncem, čímž stát vyšel vstříc požadavku této národnostní menšiny. ¹²¹ Toto nikdy nebylo úplně dodržováno a i u některých dnešních historiků (a politiků), resp. ve veřejném diskurzu je možné vidět, že pro označení kosovských Albánců používají právě *Šiptar*, o čemž už bylo pojednáváno. Vzhledem k tomu, že používání názvu *Šiptar* nebylo zákonem zakázané a přetrvalo dodnes, tato „dohoda“ prakticky normalizovala užití obou etnonym s tím, že to první zachovalo hanlivou konotaci.

4.2 Důsledky demonstrací z roku 1968

V říjnu 1968 vypukly menší demonstrace kosovských Albánců v Prizrenu, Suve Rece a v Peći. Demonstranti, jejichž počet nepřesahoval 200, požadovali republiku, ale nezbudili větší pozornost státu. Vrchol protestů se odehrál 27. listopadu v Prištině, kdy se zpočátku hnutí studentů a středoškoláku rozrostlo v několikatisícové demonstrace, požadující republiku v rámci SFRJ, univerzitu, rozšíření území Kosova o další území obývané Albánci a někteří demonstranti požadovali i odtržení území a připojení k Albánii.¹²² Demonstrace skončily téhož dne zásahem policie a následujícím vstupem jugoslávské armády do města. K represím ze strany státu téměř nedošlo převážně kvůli obavě, že by

---

¹¹⁹ ÚV SKS odsoudil Marjanoviče a Čosiče kvůli tomu, že jejich stanoviska nebyla v souladu s principy strany a, že představovaly znehodnocení snah SKS aby odstranila ze své činnosti předešlé praktiky UDB. Jejich stanoviska označili jako stanoviska podporující nacionalismus. *Ibid.*, 1119–1120.

¹²⁰ Clark, *Civil Resistance in Kosovo*, 38.

¹²¹ Jens Reuter, *Die Albaner in Jugoslawien* (München: R. Oldenbourg, 1982), 46.

¹²² Miloš Mišović a Spasoje Đaković označují demonstranty za separatisty, což je diskutabilní. Z hlediska požadavku na odtržení je toto označení pochopitelné, ale je na druhou stranu třeba vzít v úvahu i právo národu na sebeurčení a vytvoření vlastního státu. Z tohoto pohledu nelze označit protestující za separatisty. Mišović, *Ko je tražio Republiku Kosovo: 1945–1985*, 162; Spasoje Đaković, *Sukobi na Kosovu* (Beograd: Narodna knjiga, 1986), 257.

zásah státu mohl vyprovokovat další prohloubení mezietnického napětí.¹²³ Podstatným důvodem pro vypuknutí demonstrací bylo rozhodnutí ústavní komise, která odmítla požadavky SK pro Kosovo a Metochii.¹²⁴ Vedoucí představitelé Kosova tehdy požadovali, aby znovu vznikla delegace oblasti v Radě národností, kterou budou přímo volit orgány Kosova, a která bude mít stejný počet delegátů jako republiky, čímž měla být prokázána rovnoprávnost Kosova a dalších jugoslávských republik.¹²⁵ Právě počet těchto zástupců byl trnem v oku pro vedoucí postavy SR Srbsko. Dalšími požadavky byla změna názvu oblasti na Socialistickou autonomní oblast Kosovo (někteří požadovali i status republiky), definice oblastí jako součást federace a toho, aby byla namísto Statutu vytvořena ústava Kosova, ale i aby Albánci získali status národa v Jugoslávii. Určitý vliv na tyto protesty kosovských Albánců měly i evropské demonstrace¹²⁶ v roce 1968 a podobné dění v Bělehradě na jaře téhož roku.¹²⁷ Tyto požadavky lze vyhodnotit jako snahu kosovských Albánců o získání větších pravomocí pro Kosovo a dosažení rovnoprávnosti s národy Jugoslávie, což jí ústava prakticky i garantovala. Je možné konstatovat, že se snažili o naplnění svých práv a státem propagovaných zásad, jako je např. princip proporcionality.

Proroković uvádí, že vedoucí představitelé kosovských Albánců demonstrace odsoudili. Ali Šukriu podle něj označil demonstrace za „povzbuzování ‚nacionalistických a šovinistických vášní‘“.¹²⁸ Fadil Hoxha se od demonstrantů též distancoval, zejména od jejich požadavků na vytvoření republiky.¹²⁹ Přitom on byl jedním z hlavních hlasatelů posílení autonomie Kosova a při diskuzi na „zasedání rozšířeného předsednictva a výkonného

---

¹²³ Proroković, *Kosovo*, 143–144; Pero Simić, *Raspeto Kosovo*, 98–102; Mišović, *Ko je tražilo Republiku Kosovo: 1945–1985*, 208–209; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 234; Shkëlzen Gashi, *History of Kosovo: in the History Textbooks of Kosovo, Albania, Serbia, Montenegro and Macedonia* (Pristina: Alter Habitus, 2016), 93, dostupné z: http://kfos.org/wp-content/uploads/2016/12/Historia_e_Kosoves_SHG_ENG.pdf.

¹²⁴ Komise pro přípravu návrhů pro změnu a doplnění Statutu Autonomní oblastí Kosovo a Metochie měla za úkol zkoumat tehdejší ústavní postavení Kosova v rámci Jugoslávie. Đaković, *Sukobi na Kosovu*, 255.

¹²⁵ Rada národností byla nejdříve zrušena jako samostatný orgán v roce 1953, ale fungovala v rámci Svazové rady. Delegace oblastí (Vojvodiny a Kosova) v Radě národností Svazového parlamentu byla zrušena v roce 1963 a k jejímu obnovení došlo novelami ústavy v letech 1967–1968. Samotná Rada národností byla tehdy postavena na stejnou úroveň jako Předsednictvo SFRJ a Svazová výkonná rada. Bilandžić, *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 330, 333; Petranović a Zečević, *Jugoslavija 1918–1988*, 1146.

¹²⁶ Demonstrace v roce 1968 proběhly mj. i v Československu, Spolkové republice Německo, Polsku atd. Sundhaussen, *Istorija Srbije: od 19. do 21. veka*, 407.

¹²⁷ Đaković, *Sukobi na Kosovu*, 256–257; Proroković, *Kosovo*, 142–143, 146.

¹²⁸ Proroković, *Kosovo*, 142.

¹²⁹ Bilandžić, *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 333–334.

výboru SKS pro Kosovo a Metochii“ v dubnu 1968 zdůrazňoval nerovnoprávnost kosovských Albánců, resp. národnostních menšin, jakožto i albánského jazyka. Velli Deva označil protesty za „nepřátelské“. Reakce vedení Srbska byla umírněnější a prakticky se postavila proti hodnocením vysokých kosovských funkcionářů. Toto je možné odůvodnit snahou, aby nepovzbudili protialbánské nálady v Srbsku. Je třeba ještě dodat, že v Kosovu, na rozdíl od Makedonie (kde také došlo k podobným demonstracím Albánců), kvůli demonstracím nedošlo „prakticky k žádným politickým procesům“.¹³⁰ Josip Broz Tito reagoval vůči požadavkům na republiku odmítavě. Na druhou stranu prosazoval, aby kosovským Albáncům byla zajištěna všechna práva, která měly národy v republikách, včetně národní vlajky.¹³¹

Ve zprávě UDB o demonstracích v Kosovu a Makedonii je uvedeno, že Služba měla informace o připravovaných protestech. Věděla kdy a kde se uskuteční, co budou demonstranti požadovat a to oznámila i vedoucím představitelům Kosova. Ve zprávě je také uvedeno, že po demonstracích bylo zahájeno celkem 20 trestných řízení, většinou proti studentům, a 53 administrativních řízení proti účastníkům protestů. Pro srovnání, v Makedonii proběhlo 188 řízení proti demonstrantům. Ve zprávě se upozorňuje na to, že takováto činnost Albánců může způsobit šovinistickou reakci jiných národností, tj. Srbů, Černohorců a Makedonců a, že „existují určité excesy i z této strany“. UDB též uvedla demonstrace do souvislosti s albánskou výzvědnou službou a s Albánci, kteří emigrovali z Kosova do Albánie.¹³²

Hlavním důsledkem těchto událostí bylo rozšíření autonomie, čímž došlo i ke zlepšení postavení kosovských Albánců.¹³³ Jejich požadavky byly postupem časem naplňovány, ale jenom částečně, resp. tím podstatným, co nebylo splněno, bylo převedení

---

¹³⁰ Na jaře 1969 pro zorganizování demonstrací bylo odsouzeno na 3–5 let vězení osm kosovských Albánců, z čehož šest byli studenti, jeden byl profesor a jeden technik. Mišović, *Ko je tražilo Republiku Kosovo: 1945–1985*, 230; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 234.

¹³¹ Štěpánek zde uvádí, že Deva označil demonstrace za „nepřátelské a kontrarevoluční“. Mišović cituje jeho zprávu a zdůrazňuje, že slovo „kontrarevoluční“ přímo nepoužil, ale že takové ocenění z ní vyplývalo, neboť Deva řekl, že organizátoři demonstrací pracují pro zahraničí. Mišović, *Ko je tražilo Republiku Kosovo: 1945–1985*, 209; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 219, 223, 234; Selinić, „Josip Broz Tito u ‚Politici‘ i ‚Borbi‘ februara 1969: o Kosovu i Metohiji, međunarodnim odnosima i štampi“, 161–162.

¹³² Predrag J. Marković, „Služba državne bezbednosti i albanske demonstracije na Kosovu 1968. godine - jedan dokument“, *Istorija 20. veka*, č. 1–2 (1999): 173–176, https://istorija20veka.rs/wp-content/uploads/2017/11/Istorija-20.-veka-1999_1-2.pdf/.

¹³³ Proroković, *Kosovo*, 145.

statusu Kosova z oblasti na republiku. K první změně došlo už po vypuknutí demonstrací. Zákon, který byl přijatý parlamentem Kosova 26. listopadu 1968, zavedl nový název oblasti, ke kterému byl přidán název v albánštině – *Kosova* a z názvu oblasti bylo odstraněno „Metochie“. Po demonstracích, v prosinci 1968 byly přijaté ústavní dodatky, kterými došlo ke změně názvu oblasti, Kosovo získalo právo schvalovat vlastní ústavní zákony, vlastní nejvyšší soud a stejně jako Vojvodina se stalo konstitutivním prvkem federace.¹³⁴ V následujícím roce došlo k povolení používání národní vlajky Albánců.¹³⁵ Albánština byla zrovnoprávněna se srbochorvatštinou a turečtinou. Toto se odráželo i na rovnoprávném používání srbského a albánského jazyku „ve všech politických orgánech, veřejných službách a v podnicích“¹³⁶. V dubnu 1969 Svazová skupština přijala *Rezoluci o uskutečňování ústavních principů o rovnoprávnosti jazyků a písem národů a národností Jugoslávie ve federálních předpisech a v práci federálních orgánů*, která zdůrazňovala rovnoprávnost jazyků národů a národnostních menšin, tam kde jejich příslušníci žili. Z této rezoluce vyplývá, že příslušníci národnostních menšin mají právo používat svůj jazyk „při uskutečňování svých práv a povinností, jako i v řízení před státními orgány a organizacemi“.¹³⁷ Toto ale nebylo úplně dodržováno, zejména ve státní správě.

Pokrok byl vidět začátkem 70. let, kdy začaly být *Službeni glasnik SRS a Službeni list* (Úřední listy) federace publikovány v albánštině. Možná největší progres byl uskutečněn v oblasti soudnictví a to v tom ohledu, že soudci, žalobci a právní zástupci byli z řad albánské národnostní menšiny, tedy uměli albánštinu. Problém představoval nedostatek odborné právnické literatury a tím i terminologie. Štěpánek poznamenává, že „ač tedy zákony vycházely v albánštině, většina soudců albánské národnosti je stejně nevyužívala, někteří z nich nebyli dokonce ani schopni vést soudní procesy a jednání v albánštině. InSTITUTE simultánního tlumočnicka i v soudnictví tedy byla až do konce jugoslávských dní stejně nezbytná.“¹³⁸ Změny se týkaly i školství a to tak, že středoškoláci získali možnost výuky v albánštině. Demonstrantům byl též splněn požadavek založení univerzity, na níž by byla výuka umožněna v srbochorvatském, resp. srbském a albánském jazyce. Na Kosovu

---

¹³⁴ „Amandmani na Ustav SFRJ iz 1963. godine“, Arhiv Jugoslavije, přistoupeno 30.7.2019, http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/amandmani_na_ustav_iz_1963.html.

¹³⁵ Hradečný et al., eds., *Dějiny Albánie*, 480.

¹³⁶ Petrit Imami, *Srbi i Albanci kroz vekove* (Beograd: Samizdat B92, 2017), 37.

¹³⁷ *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, č. 20/1969, str. 612.

¹³⁸ Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 154–155.

začaly být i publikovány knihy, týkající se albánských dějin a kultury.¹³⁹ Byly provedené i další ústavní změny, o kterých je detailněji pojednáváno v části práce o ústavách z roku 1963.

Po demonstracích z roku 1968 následovalo období výměny generací politických funkcionářů. Lenard Cohen označuje toto období jako „albanizacev politické sféře“.¹⁴⁰ Zde má na mysli generační výměnu kádrů a dosazování nových, vzdělaných kosovských Albánců na důležité státní a stranické funkce. Možná nejvýznamnějším příkladem je nahrazení vedoucího SK na území Kosova, Velliho Devy mladším Mahmutem Bakalliem v roce 1971, což nebylo způsobeno jeho význačnými schopnostmi, nýbrž mělo sloužit jako ukázka vystřídání starších mladšími kádry. V politickém ohledu se toto všechno odráželo na jejich větší zapojení do vedoucích funkcí jak v státních, resp. oblastních orgánech moci, tak i v podnicích. V letech 1961–1971 se procento zaměstnaných kosovských Albánců s vyšším vzděláním zvýšilo z 16,5 % na 41,2 %. V období po demonstracích je vidět změnu i v etnickém složení SK na území Kosova. Je třeba zmínit, že právě členství v straně bylo prakticky podmínkou pro rozvoj vlastní kariéry. Probíhal zde též posun ve vyrovnání v poměrech národnostního složení obyvatelstva Kosova a Svazu komunistů. Téměř polovinu členů strany činili kosovští Albánci po celá 60. léta, ale k rapidnímu nárůstu došlo právě v letech 1968–1973, kdy se poměr jejich zastoupení zvýšil na cca 60 procentních bodů. Toto je odůvodňováno jak vysídlováním srbského a černohorského obyvatelstva, tak snahou o větší zapojení národnostních menšin, zejména albánské, do stranických struktur. Vzhledem k tomu, že hlavním kritériem pro příjem do strany byla právě národnostní příslušnost a naplnění proporcionality, problémem bylo, že se do strany a na důležité pozice dostávali i nevdělaní lidé s neodpovídajícími kvalifikacemi.¹⁴¹

Výměnu kádru lze dát do souvislostí jak s příchodem nové generace vysokoškolsky vzdělaných lidí, tak i s kulturním vývojem a politickou emancipací kosovských Albánců, ale zároveň i s politickými důsledky demonstrací. Když se podíváme na výše zmíněné údaje o demografickém vývoji Kosova, nelze mluvit o etnické procentuální vyrovnanosti zaměstnanců nebo o úplném dodržování zásady proporcionality, ale je možné říct, že k

---

¹³⁹ Clark, *Civil Reststance in Kosovo*, 39.

¹⁴⁰ Pro toto období stejné označení používají i např. Mišović a Clark. Clark, *Civil Reststance in Kosovo*, 13; Mišović, *Ko je tražilo Republiku Kosovo: 1945–1985*, 239.

¹⁴¹ Cohen, *The Socialist Pyramid: Elites and Power in Yugoslavia*, 358, 364–365; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 150–152; Imami, *Srbi i Albanci kroz vekove*, 37.

určitěmu pokroku v naplňování tohoto principu v této oblasti došlo. Ani v národnostní struktuře komunistické strany nelze popřít pokrok v uskutečňování výše zmíněného principu, ale přesně procentuálně nebyl aplikován ani zde. Celkově je možné situaci vyhodnotit tak, že se vyrovnanost v etnickém složení, zejména mezi zaměstnanci, blížila obrazu národnostní struktury obyvatelstva Kosova. Toto ale nebylo uplatňováno v bezpečnostních složkách, o čemž už bylo pojednááno.

4.3 Novelý ústavy SFRJ z let 1968–1971

Koncem roku 1968 byly vytvořené novelly ústavy SFRJ z roku 1963, ve kterých došlo k dalšímu zrovnoprávnění statusu Kosova a Vojvodiny. Novela číslo 7 uvádí, že SFRJ se skládá ze socialistických republik (přímo cituje jejich názvy) a ze Socialistické Republiky Srbsko se Socialistickou Autonomní oblasti Kosovo a se Socialistickou Autonomní oblasti Vojvodina.¹⁴² Takže je základní změnou název obou autonomních oblastí, k nimž bylo přidáno slovo „Socialistická“ a z Autonomní oblasti Kosovo a Metochie byl odstraněn výraz „Metochie“. Též došlo ke změně definice autonomních oblastí. Podle ústavy z roku 1963, byly autonomní oblasti definovány jako „sociálně-politická společenství v rámci republiky“¹⁴³ a novelou ústavy jako „socialistická demokratická sociálně-politická společenství“.¹⁴⁴ Zde je třeba si všimnout podobnost této definice s definicí republiky z roku 1963, která nebyla přeměněna a podle které republika byla „státní socialistické demokratické společenství“¹⁴⁵. Zatímco do roku 1968 určovala práva a povinnosti autonomní oblasti ústava republiky, od novelizace byla tato práva zařazena přímo do jugoslavské ústavy.¹⁴⁶ Další novela zavedla jejich rovnoprávnost v počtu poslanců v Radě národnosti, takže obě autonomie měly po 10 zástupců (republiky měly 20). Tyto zástupce vysílalo národní shromáždění oblasti. Novelou číslo 18 získalo Kosovo Vrchní soud, který měl stejné pravomoci jako Vrchní soud republiky.¹⁴⁷

Změna ústavy zdůrazňovala rovnoprávnost národů a národnostních menšin a v souvislosti s tím, že se určité části, resp. odstavce ústavy, které se dosud týkaly jenom

---

¹⁴² *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, č. 55/1968, str. 1293, novela č. 7.

¹⁴³ *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, č. 14/1963, str. 275, čl. 112.

¹⁴⁴ *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, č. 55/1968, str. 1296, novela č. 18.

¹⁴⁵ *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, č. 14/1963, str. 274, čl. 108.

¹⁴⁶ *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, č. 55/1968, str. 1296, novela č. 18.

¹⁴⁷ *Ibid.*, str. 1293, 1296, novely č. 8, 18.

národů, nyní se vztahovaly i na národnostní menšiny¹⁴⁸, čímž byla jejich práva rozšířena. Z těchto odrážek je podstatné, že se právo národů na sebeurčení teď týkalo i národnostních menšin.¹⁴⁹ Novela číslo 19 zrovnoprávnila jazyky a písma národů a národnostních menšin v oblastech kde žily a umožnila jim „právo na používání svého jazyka při výkonu svých práv a povinností, jakož i v řízení před státními orgány a organizacemi, které vykonávají veřejná oprávnění“.¹⁵⁰ Novela jugoslávské ústavy z roku 1971 přinesla zároveň změnu v používání jazyků v armádě. Do té doby, jak bylo výše zmíněno, byla jazykem armády srbochorvatština. Novela zavedla rovnoprávnost jazyků a písem národů a národnostních menšin v ozbrojených silách, a tu možnost aby jazyky národnostních menšin byly používány v určitých částech země i ve velení a vojenském výcviku. Též zavedla princip „úměrnějšího zastoupení republik a autonomních oblastí“ ve vyšších funkcích v armádě.¹⁵¹

Další novela uvedla publikování federálních zákonů a dalších právních aktů v Úředním věstníku nejenom v jazycích národů, ale i v jazycích albánské a maďarské národnostní menšiny.¹⁵² Velmi důležitou změnou, kterou přinesl rok 1971, bylo zřízení Předsednictva SFRJ, jako kolektivního orgánu, který stal v čele státu. Skládalo se z předsedů shromáždění jednotlivých republik, předsedů shromáždění autonomních oblastí, dvou představitelů každé republiky a jednoho představitele každé autonomní oblasti. Tito zástupci byli voleni na 5 let a volili svého předsedu, který byl v čele Předsednictva na dobu jednoho roku.¹⁵³ Tuto novelu lze ocenit za důležitou, z toho důvodu, že představitele Kosova získali příležitost zastupovat a vést celou federaci, čímž se stali rovnoprávnými i na politické úrovni.

---

¹⁴⁸ To znamenalo, že se např. článek 113 Ústavy: „v Socialistické Federativní Republice Jugoslávii národy a občané uskutečňují a zajišťují suverenitu, teritoriální integritu,...“ nyní nevztahoval jenom na národy, ale i na národnostní menšiny. Ibid., str. 1296, novela č. 19; *Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 1963, čl. 113.

¹⁴⁹ Novela se vztahovala mj. na odrážku č. 1, ve které je napsáno, že se „národy Jugoslávie, počínaje právem každého národa na sebeurčení, včetně práva na odtržení“ sjednotily „do federální republiky svobodných a rovnoprávných národů a národností a vytvořili socialistické federativní společenství pracujících lidí – Socialistickou Federativní Republiku Jugoslávii“. *Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 1963, str. 4, odrážka č. 1.

¹⁵⁰ *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, č. 55/1968, str. 1296, novela č. 19.

¹⁵¹ *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, č. 29/1971, str. 538, novela č. 41, odstavec 4, 5.

¹⁵² Podle ústavy z roku 1963, federální zákony a další právní akty byly publikovány v jazycích národů státu, tj. v srbochorvatštině, chorvatsko-srbském, slovinském a makedonském jazyce. *Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 1963, čl. 131.

¹⁵³ *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, č. 29/1971, str. 533, novela č. 31, odstavec 7, novela č. 36, odstavce 1, 10, 13, 16.

5. Vysokoškolské vzdělání a albánské kulturní instituce v Kosovu v 60. a na počátku 70. let

5.1 Prištinská univerzita

Koncem 60. a začátkem 70. let začal rozkvět kosovsko-albánské kultury. Rozšiřování existujících institucí a vznik nových je možné dát do souvislostí s politickými důsledky Brionského pléna a demonstrací z roku 1968, které měly vliv na změnu politického kurzu vůči kosovským Albáncům. Podstatným jevem se stala afirmace národností. V této době, jak je už zmíněno, byla zdůrazňována rovnoprávnost národů a národnostních menšin, stejně jako i jejich jazyků. Též byl kladen důraz na rozvoj kultury a vzdělávacích institucí. Výrazným problémem však byla vysoká míra negramotnosti, o které již byla řeč.

Samotná Univerzita v Prištině byla založena 18. listopadu 1969 a umožňovala výuku v albánštině a v srbštině. Už předtím existovaly fakulty, tj. pobočky Univerzity v Bělehradě, na území Kosova, jejichž vyučujícím jazykem byla srbochorvatština, resp. srbština, až do roku 1970.¹⁵⁴ Nejdříve byla v roce 1958 zřízena Vyšší pedagogická škola v Prištině. První fakultou v Kosovu byla Filozofická, která vznikla v roce 1960 a o rok později začala fungovat i Právně-ekonomická fakulta. V polovině 60. let byla v Prištině zřízena Technická fakulta a koncem desetiletí i Lékařská. Na začátku 70. let byly založeny Akademie výtvarných umění a Zemědělská fakulta.¹⁵⁵

Podstatným důsledkem zřízení univerzity bylo zvýšení celkového počtu studentů. V školním roce 1960–1961 bylo v Kosovu celkem 98 studentů a jenom sedm profesorů. Toto číslo rapidně poskočilo na víc než osm tisíc v letech 1967–1968 a do konce desetiletí už na cca 12 000 studentů. Ještě větší nárůst lze zaznamenat po založení univerzity, tj. v letech 1973–1974 kdy v Kosovu celkem studovalo více než 25 tisíc studentů. Z hlediska etnického složení studentstva se časem zvyšoval podíl kosovských Albánců, kteří studovali v této

---

¹⁵⁴ Mišović uvádí, že vyučujícími jazyky od zřízení prvních fakult byly srbochorvatština a albánština, ale toto tvrzení popírají jak V. Štěpánek, který poskytuje údaj, že albánský jazyk byl vyučujícím pouze na katedře albanologie, ale i oficiální stránky Univerzity v Prištině. Mišović, *Ko je tražio Republiku Kosovo: 1945–1985*, 320; Štěpánek, *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*, 155; „Istorijat“, Univerzitet u Prištini: Kosovska Mitrovica, přistoupeno 16.05.2020, <https://pr.ac.rs/univerzitet/istorijat/>.

¹⁵⁵ „Istorijat“; Mišović, *Ko je tražio Republiku Kosovo: 1945–1985*, 319–320; Gatalović, „Jugoslovenska državna politika na Kosovu i Metohiji 1958–1974“, 833.

oblasti, a snižovalo se procento Srbů a Černohorců. Kosovští Albánci představovali „menšinu“ v národnostním složení studentů jenom do roku 1968, kdy činili 38,3 % celkového počtu studujících. Rok po demonstracích se jejich podíl zvýšil nejdřív na 48,8 % a v letech 1973–1974 na 56,5 % studentů. Pro lepší porozumění tomuto rychlému vývoji je třeba přidat i ten údaj, že na konci desetiletí 71,7 % studentů v Kosovu činili právě Albánci.¹⁵⁶

Zlepšení vztahů mezi Albánií a Jugoslávií¹⁵⁷, ke kterému došlo v roce 1971 a spolupráce mezi přištinskou a Tiranskou univerzitou, která byla založena na protokolu z roku 1970, měly vliv na kulturní a vzdělávací vývoj kosovských Albánců. Umožnily dovoz knih, učebnic, odborné literatury a hostování profesorů z Albánie na přištinské univerzitě. Toto mělo za následek lepší vzdělání, které bylo „doprovázeno politickou emancipací“ albánské národnostní menšiny, rozvojem její kultury a organizováním literárních a kulturních festivalů.¹⁵⁸ Spolupráce mezi Kosovem a Albánií, zejména v oblasti vzdělání, měla za následek i posílení pocitu sounáležitosti u kosovských Albánců vůči Albánii a albánskému národu. Toto vyústilo ve snahu o další sblížení autonomní oblasti a Albánie, které se odrazilo mj. i na přijetí spisovné normy albánského jazyka Kosovem, k jehož kodifikaci došlo v roce 1972. Zde je zajímavé, že AO převzala normu, která vycházela z toskského dialektu i když do té doby používala ghegský¹⁵⁹ dialekt albánštiny.¹⁶⁰

Důsledkem založení univerzity a možnosti zisku vysokoškolského vzdělání v albánském jazyce bylo i dosídlení cca 45 tisíc Albánců (v období od počátku 70. do počátku 90. let) z jiných částí Jugoslávie, tj. z oblasti Srbska, Černé Hory a Makedonie. Vzhledem k nerozvinutosti Kosova a ekonomickým potížím, resp. nedostatečné kapacitě

---

¹⁵⁶Počet absolventů z roku 1966 činil cca 800 a v roce 1975 stoupl na cca 1670. Zde je též vidět postupné zvyšování absolventů z řad albánské národnostní menšiny. Nejdřív v roce 1966 jejich podíl byl 26,5, zatímco největší procento činili Srbové s téměř 50. O cca deset let později, polovinu absolventů představovali kosovští Albánci. Cohen, *The Socialist Pyramid: Elites and Power in Yugoslavia*, 363.

¹⁵⁷ Podnětem pro postupné zlepšování vztahů byla invaze zemí Varšavské smlouvy do Československa v srpnu 1968, což vyvolalo strach u Envera Hodži a u představitelů Jugoslávie, z možného podobného zásahu do Albánie, resp. do Jugoslávie. Pelikán, *Novými cestami: Kosovo v letech 1958-1969*, 227.

¹⁵⁸ Clark, *Civil Resistance in Kosovo*, 40–41.

¹⁵⁹ Gegský a toskský dialekt jsou dvě normy albánského jazyka. První je rozšířen na severu Albánie a druhý na jihu. Irena Sawicka, „A Crossroad Between West, East and Orient – The Case of Albanian Culture“, *Colloquia Humanistica*, č. 2 (2015): 101, <https://doi.org/10.11649/ch.2013.006>.

¹⁶⁰ Clark, *Civil Resistance in Kosovo*, 40–41; Repishti a Pipa, et al., eds., *Studies on Kosovo*, 190; Patrik Girgle, *Kosovo* (Praha: Libri, 2006), 48–49; Hradečný et al., eds., *Dějiny Albánie*, 480–481.

kosovského hospodářství přijmout větší počet vysokoškolsky vzdělaných lidí, se velkým problémem stalo uplatnění absolventů. I zde je ale třeba podotknout vývoj, který lze dát do souvislosti s rozvojem fakult v Kosovu. V roce 1961 bylo z celkového počtu zaměstnaných v „přímé produkci“ a úředníků 47,6 % kosovských Albánců. Ve stejném roce tvořili jenom 16,5 % zaměstnanců s vyšším vzděláním příslušníci albánské národnostní menšiny. Velký pokrok není o deset let později možné zaznamenat v nárůstu počtu zaměstnaných z řad kosovských Albánců, neboť se toto procento zvýšilo jenom na 54,2 %, ale právě v procentu zaměstnanců s vyšším vzděláním, protože zde se procentní body zvýšily na 41,9. Z pohledu jazyka, v následujících letech, bylo uplatnění absolventů příštinské univerzity v dalších částech federace obtížné, neboť předpokladem pro zaměstnání byla odborná srbochorvatština, kterou uměla jenom malá část nově vysokoškolsky vzdělaných lidí (protože měli možnost výuky v albánštině).¹⁶¹

Důležitou událostí v oblasti školství byl na počátku 70. let zákon schválený Oblastním výkonným výborem, kterým byl založen oblastní Ústav pro učebnice a učební pomůcky, resp. došlo k jeho oddělení od Ústavu, jenž působil na úrovni republiky. Toto je důležité z toho důvodu, že Oblast, na základě tohoto zákona, mohla sama vytvářet vzdělávací plán a dovážet učebnice a knihy z Albánie. Miomir Gatalović uvádí, že oficiálním důvodem tohoto, byla snaha, „aby se odlehčilo Republikovému ústavu“, ale že ve skutečnosti šlo o snahu vedoucích kosovských Albánců, aby vytvářeli vlastní osvětňní politiku, čímž by mohli ovlivňovat „formování budoucích generací“.¹⁶²

Počátkem 70. let došlo k zostření mezietnických vztahů na území Kosova, zejména mezi kosovskými a srbskými studenty na univerzitní půdě. Kvůli novinovým článkům, které prý byly zaměřené proti politice SK, došlo k rozpuštění dvou redakcí studentských listů, jedné albánské a jedné srbské. Těž došlo k sporům ohledně např. vzniku Katedry pro jihoslovanskou literaturu a srbochorvatský jazyk. Srbští a černohorští profesori se stěžovali, že dochází k majorizaci na Filozofické fakultě ze strany kosovských Albánců, resp. že získávají větší počet vedoucích pozic na fakultě.¹⁶³ Vzhledem k tomu, že tato kritika nebyla založena na základě např. nedostatečné kvalifikace nebo odbornosti pracovníků, ale jenom na národnostní příslušnosti, jejich argumenty jsou diskutabilní. Jak už bylo zmíněno, kvůli

---

¹⁶¹ Islami, „Demografska stvarnost Kosova“, 46; Cohen, *The Socialist Pyramid: Elites and Power in Yugoslavia*, 358, 363; Repishti a Pipa, et al., eds., *Studies on Kosova*, 260.

¹⁶² Gatalović, „Jugoslovenska državna politika na Kosovu i Metohiji 1958–1974“, 809, 830.

¹⁶³ *Ibid.*, 819–820.

naplňování principu proporcionality, se často na (důležité) pozice dostávali nekvalifikováni lidé, ale není zcela jasné, jestli to bylo případem i na Filozofické fakultě, zejména proto, že nedostatečná odbornost nebyla důvodem pro tyto stížnosti.

Ohledně tohoto tématu se rozvinula diskuze v rámci celé univerzity. K tomu ještě začal být kritizován tisk kvůli nesprávnému informování, které mělo za důsledek další zhoršení mezietnických vztahů. Ve stejné době došlo k určitému incidentu na Technické fakultě, kdy studenti srbské a černohorské národnosti opustili zasedání, na kterém se volili rektor a prorektor univerzity, neboť na první funkci byl navržen dosavadní rektor, příslušník albánské národnostní menšiny. Stěžovali si mj. i na nerovnoměrné etnické zastoupení studentů ve výkonných orgánech univerzity. Nakonec bylo rozhodnuto, že jeden rektor a prorektor budou kosovští Albánci a druhý prorektor Srb. Děkani šesti fakult univerzity byli rozděleni podle národnosti tak, že čtyři z nich byli příslušníci albánské národnostní menšiny a dva Srbové. V reakci na to černohorští a srbští studenti organizovali počátkem prosince 1971 shromáždění, resp. protesty, kde vyjádřili své stížnosti a požadovali mj., aby se dodržoval „princip paritní etnické reprezentace“ v orgánech samosprávy, Svazu studentů, Svazu komunistů atd., ale i aby byl odvolán úředník novin, publikovaných v srbochorvatském jazyce, „protože, jako Albánec, prováděl cenzuru věstníku a neměl žádné morálně-politické kvality na to, aby editoval list“. Sekretariát SK v Kosovu odsoudil tato tvrzení a označil je za nacionalistická. Ke smíření situace došlo o několik dnů později. Následovalo odsouzení 13 protestujících studentů, odvolání výše zmíněného úředníka a obvinění některých novinářů „kvůli šíření falešných zpráv“, ale ta byla nakonec stažena.¹⁶⁴ Vzhledem k tomu, že ani zde neexistovali důkazy o neodpovídající odbornosti obviňovaných, toto rozhodnutí Sekretariátu a následující události lze vyhodnotit jako snahu o zmírnění mezietnického napětí.

---

¹⁶⁴ Gatalović, „Jugoslovenska državna politika na Kosovu i Metohiji 1958–1974“, 821–824, 826.

5.2 Kulturní instituce

Už v prvních poválečných letech stát začal zakládat kulturní instituce, publikovat knihy v albánském jazyce a zřizovat média. První dvě muzea na území Kosova vznikla v roce 1949, kdy byly založeny Muzeum Kosova a Metochie v Prištině a Městské muzeum v Kosovské Mitrovici. Národní knihovna v Kosovu prakticky vznikla už v roce 1944 v Prizrenu (o několik let později byla přesídlena do Prištiny), ale až do roku 1982 měla jiné názvy, např. Regionální nebo Oblastní knihovna. Podobným vývojem prošlo i Národní divadlo, které bylo založeno v Prizrenu v roce 1946 a poté přesunuto do Prištiny. Také měnilo své názvy – Regionální, pak Oblastní národní divadlo. V období po druhé světové válce do roku 1958 bylo v Jugoslávii celkem publikováno 525 knih v albánštině, z čehož 211 byly učebnice. Problémem zde byl nedostatek odborníků, ale i čtenářů, což je možné označit za důsledek vysoké negramotnosti obyvatel, o které už bylo řeči. Proto stát, zejména od 60. let, kladl velký důraz na vzdělávání obyvatel, zakládání škol a kolejí. Na VIII. zasedání SKJ v roce 1964 byl, jak už bylo zmíněno, podpořen rozvoj národnostních menšin. Bylo zde též požadováno „zlepšení kvalifikační struktury kádrů v osvětě, vědě, kultuře a umění“. Jedním ze zásadních problémů byl nedostatek vysoce vzdělaných a kvalifikovaných učitelů a odborníků, což se stát snažil vyřešit investicemi do školství a ekonomickou podporou studentů. Jenom v letech 1960–1965 se investice do školství ztrojnásobily.¹⁶⁵

I když se stát snažil rozšířit síť divadel a dalších kulturních institucí, je třeba poznamenat, že jejich činnost nebyla svobodná, neboť musela být v souladu se socialistickou politikou a stanoviskem komunistické strany. Ve skutečnosti byla tato oblast prakticky pod kontrolou státu. Sahrály zde roli i vztahy s Albánií a působení výše zmíněných skupin albánské tajné policie a to v tom ohledu, že v důsledku těchto činností stát zpříšňoval dozor nad kulturou, vzděláním a intelektuály. Je to vidět zejména od roku 1964, což je možné dát do souvislosti s odhalením tajné organizace *Revoluční hnutí za sjednocení Albánců*, která vznikla v roce 1961. V srpnu 1964 též došlo k zhoršení mezietnických vztahů v Kosovu, což Oblastní výbor SK Srbska pro Kosovo a Metochii

---

¹⁶⁵ Adil Olluri, „The Libraries of Kosovo: A Historical Overview“, *The Johns Hopkins University Press* 63, č. 4 (2015): 699. <https://doi.org/10.1353/lib.2015.0017>; Ibrahim Berisha, a Sali Bashota, „Albanian Book and Libraries in Kosovo“, *Journal of Balkan Libraries Union* 3, č. 2 (2015): 56, <http://eprints.rclis.org/39388/>; „Historiku“, Teatri Kombëtar i Kosovës, přistoupeno 24.05.2020. <http://www.teatrikombetar.info/al/perne/1/>; Gatalović, „Jugoslovenska državna politika na Kosovu i Metohiji 1958–1974“, 722, 755, 757, 771, 774–776, 778.

odůvodňoval jako následek zatčení 80 lidí. Většinou to byli kosovští Albánci a z části příslušníci inteligence, studenti, političtí funkcionáři, atd. Důležitá byla i ekonomická situace státu, neboť v souvislosti s hospodářskými potížemi v polovině 60. let byly redukovány investice právě v této sféře.¹⁶⁶ Z výše zmíněného vyplývá, že politika státu vůči Kosovu a kosovským Albáncům byla založena, na jedné straně, na snaze víc investovat do oblasti a podporovat kulturní a vzdělávací rozvoj albánské národnostní menšiny, a na straně druhé, na úsilí zpřísnit kontrolu nad tou samou kulturou, nad školstvím a tím i společností.

Zlomem v oblasti postavení albánské národnostní menšiny bylo Brionské plénum, resp. jeho společenské a politické důsledky. V listopadu 1966 byla proto projednávána rezoluce, týkající se rovnoprávnosti jazyků a národnostních menšin. Zde byla zdůrazněna nutnost, aby se tato rovnoprávnost důsledně uplatňovala. V praxi se to odráželo na zavedení albánštiny jako vyučovacího jazyka v předmětech některých vysokých škol v Kosovu. Téhož roku též vznikl první pořad v albánském jazyce ve vysílání bělehradské televize a poprvé byly publikované ústavy federace, republiky a Statut Kosova v albánštině. Počátkem roku 1967 bylo do Sdružení spisovatelů Srbska v souvislosti s touto politikou přijato sedm spisovatelů z Kosova, z čehož pět byli kosovští Albánci. Ve stejné době Výkonná rada Kosova požadovala, aby se více pozornosti a investic věnovalo kultuře a zhodnotila situaci tak, že „kulturní život v Oblasti není na možné a nutné úrovni“. O tři roky později se z výše zmíněného sdružení oddělilo Společenství spisovatelů Kosova v čele s Markem Krasniqiem. V souvislosti se snahou o afirmaci albánské národnostní menšiny bylo podporováno publikování knih v albánštině, vznik a rozvoj dalších institucí, jako byly např. Ústav pro dějiny Kosova v Prištině, Vědeckovýzkumný ústav, založený v roce 1970, Centrum pro albánskou kulturu, zřízený v roce 1974, kulturní a literární festivaly atd. V polovině 60. let v Kosovu existovalo kolem 120 kulturně-uměleckých spolků, jejichž více než polovinu členů tvořili Albánci. Působila i amatérská divadla, orchestry a různé literární spolky. V roce 1967 došlo k znovuotevření Albanologického ústavu, který funguje dodnes. Ten sdružoval vědce, kteří se zabývali zkoumáním albánské tradice, jazyka, etnologie atd.¹⁶⁷

---

¹⁶⁶ Gatalović, „Jugoslovenska državna politika na Kosovu i Metohiji 1958–1974“, 771, 773, 778, 782, 784; Pelikán, *Dějiny Srbska*, 492; Gatalović, „Uticaj otvaranja nacionalnog pitanja u Jugoslaviji na kreiranje državne politike prema Kosovu i Metohiji 1964–1965“, 126.

¹⁶⁷ Denisa Kostovicova, *Kosovo: The Politics Of Identity And Space* (London: Routledge, 2005), 42; Gatalović, „Jugoslovenska državna politika na Kosovu i Metohiji 1958–1974“, 768, 781, 783–785, 789–791, 812–813, 815, 835; „About: Institute Of Albanology – Prishtina“, Institute Of Albanology – Prishtina, přistoupeno 19.05.2020, <http://www.institutialbanologjik.com/index.aspx?SID=3&LID=4&AID=1&Ctype=1&ACatID=1>.

I přes toto úsilí o větší podporu národnostních menšin bylo často konstatováno, že jsou investice do kultury a školství nedostatečné, že chybí školy, odborné kádry a že negramotnost není vykořeněna, zejména u ženského obyvatelstva. V květnu 1972 Sekretariát OV SK pro Kosovo vyhodnotil, že v minulosti kultura kosovských Albánců neměla dostatečný prostor pro rozvoj a, že byla „zanedbávána“, ale odmítl „tvrzení, že se kultura albánské národnostní menšiny rozvíjí na úkor kultur ostatních národností v Oblasti“.¹⁶⁸

Velký nedostatek byl ve sféře kinematografie, neboť počátkem 70. let bylo v Kosovu celkem 42 stálých kin, což znamená, že na jedno kino spadalo 29,400 obyvatel, resp. na jedno sedadlo 67 lidí. Nedostatečný byl i počet knihoven. Je zajímavé, že navzdory snaze o zvýšení gramotnosti obyvatel, kvality vzdělání a odborných kadrů, se v druhé polovině 50. let počet knihoven výrazně snížil. Do počátku 70. let se tento počet sice zvýšil, ale knihovní fond nebyl procentuálně vyrovnán v poměrech etnického složení Kosova, v roce 1970 bylo jenom 30 % knih v albánštině.¹⁶⁹

V rozvoji kultury bylo důležité i zakládání medií, jejichž síť byla rozšiřována zejména od druhé poloviny 60. let. Prvním rádiem, které vzniklo na území Kosova, bylo *Radio Priština*, které bylo založeno v roce 1945 a které mělo program v albánštině, srbochorvatštině a turečtině. Podíl zastoupení jazyků se časem měnil, takže např. v roce 1952 bylo jenom 30 % jeho programu vysíláno v albánštině. O sedm let později se tento poměr zvýšil na 70 % a v roce 1965 už na 75 %.¹⁷⁰

V oblasti tištěných medií nejdůležitějším deníkem, který vycházel v albánštině, byl *Rilindja* (alb. „obrození“). Založen byl v roce 1945 a postupem času se rozvíjel, zvětšoval tiráž a stal se i vydavatelstvím, které publikovalo mj. krajské věstníky a měsíčníky. V roce 1968 mládežnický časopis *Zani i rinisë* („Zvon mládí“), který byl součástí vydavatelství *Rilindja*, vydal svůj první věstník *Fjala* („Slovo“), který se primárně věnoval kultuře, umění a literatuře a, který vycházel v albánštině. V tomto jazyce byly publikovány i další časopisy a noviny mj. i *Jeta e re* („Nový život“), jejichž tiráž časem rostla. Do roku 1970 vydala *Rilindja* 366 knih albánských autorů, 779 knih jugoslávských autorů přeložených do

---

Petranović a Zečević, *Jugoslavija 1918–1988*, 1197.

¹⁶⁸ Gatalović, „Jugoslovenska državna politika na Kosovu i Metohiji 1958–1974“, 793–794, 799, 830.

¹⁶⁹ V roce 1953 v Kosovu bylo 220 knihoven. Na počátku 60. let se tento počet snížil na 110 a v polovině desetiletí zvýšil na 117. Ibid., 778, 781, 817.

¹⁷⁰Ibid., 755, 761, 768.

albánštiny a 294 knih světové literatury. Svým působením se *Rilindja* stal velmi důležitým aktérem v rozvoji kultury, jazyku, literatury a společenského života kosovských Albánců.¹⁷¹

Televizní vysílání v Kosovu začalo až v roce 1967, ale program vysílala TV Bělehrad. Tato televizní stanice přenášela program v albánštině v trvání hodinu a 45 minut, jednou za týden. Délka trvání tohoto programu se do roku 1974 zvýšila na tři hodiny třikrát za týden. Budování TV centra v Prištině začalo počátkem 70. let a první programy, v albánském, srbochorvatském a tureckém jazyce, byly vysílány v polovině 70. let.¹⁷²

---

¹⁷¹ Clark, *Civil Resistance in Kosovo*, 37; Gatalović, „Jugoslovenska državna politika na Kosovu i Metohiji 1958–1974“, 777, 796, 809, 818; Berisha, a Sali Bashota, „Albanian Book and Libraries in Kosovo“, 54.

¹⁷² TV Bělehrad začala vysílat zkušební program v roce 1958, který se o osm let později přeměnil v pravidelný. Kosovo získalo televizní signál v roce 1967. „Razvoj Televizije,“ Radio Televizija Srbije, přistoupeno 12.07.2020, <https://www.rts.rs/page/rts/sr/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%B0+%D0%B2%D0%B5%D0%BA%D0%B0+%D0%A0%D0%A2%D0%A1-%D0%B0/story/2431/i-juce/27272/razvoj-televizije.html>; Gatalović, „Jugoslovenska državna politika na Kosovu i Metohiji 1958–1974“, 818, 834.

6. Ústavy Jugoslávie, Srbska a Kosova z roku 1974

V polovině 70. let došlo k posílení autonomie Kosova skrz změnu jeho právního postavení. Tyto změny lze označit za důsledek předchozích událostí. Prvním zlomem se stalo Brionské plénum a druhým demonstrace z roku 1968, stejně důležité jako jejich následky. Zásadním bylo posílení autonomie a tím rozšíření práv a pravomocí kosovských Albánců. V roce 1974 byly schválené nové ústavy federace a republiky a došlo k vytvoření ústavy Kosova. Tímto změnami se Kosovo dostalo prakticky na úroveň republiky a jeho obyvatelé byli zrovnoprávněni s ostatními národy Jugoslávie. Též byla garantována svoboda rozvoje jejich jazyků, kultury, vyjadřování národnosti a vyznání.

Nejdřív byla schválena ústava Jugoslávie z roku 1974, která ve čl. 2 uváděla, že se SFRJ skládá z šesti socialistických republik, Socialistické Autonomní oblasti Vojvodiny a Socialistické Autonomní oblasti Kosovo, které jsou součástí Socialistické republiky Srbsko. Lze konstatovat, že došlo k několika zásadním změnám oproti ústavě z roku 1963. První bylo to, že autonomní oblasti byly přímo uvedeny v čl. 2 a to jako subjekty tvořící SFRJ ovšem s důrazem na to, že jsou součástí Srbska. Další změnou oproti ústavě z roku 1963 bylo potvrzení novely z roku 1968, ve které došlo ke změně názvu obou autonomních oblastí. V čl. 4 ústavy z roku 1974 Socialistická autonomní oblast byla definovaná jako „autonomní socialistické samosprávné demokratické sociopolitické společenství založené na moci a samosprávě dělnické třídy a všech pracujících“.¹⁷³ Podobnost mezi autonomními oblastmi a republikami lze vidět v definicích těchto subjektu, protože socialistická republika byla definovaná jako „stát založený na suverenitě národa a na moci a samosprávě dělnické třídy a všech pracujících, a socialistické samosprávné demokratické společenství pracujících a občanů a rovnoprávných národů a národností“.¹⁷⁴ Co se týče práv národnostních menšin, ústava garantovala rovnoprávnost národů a národností.¹⁷⁵

Po přijetí jugoslávské ústavy 21. února 1974 byly přijaté i ústavy Srbska, Kosova a Vojvodiny. Těmito ústavami získaly autonomní oblasti zodpovědnost za vlastní rozvoj a rozšíření pravomocí na úkor Srbska, díky kterým byly fakticky zrovnoprávněné

---

¹⁷³ *Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, 1974, čl. 4, dostupné z: <http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1974.pdf>.

¹⁷⁴ *Ibid.*, čl. 3.

¹⁷⁵ *Ibid.*, čl. 2–4, 245.

s republikami. Získaly vlastní ústavu, předsednictvo autonomní oblasti¹⁷⁶, ústavní soud a právo veta ve federálních orgánech.¹⁷⁷

Ústava Socialistické Republiky Srbsko z roku 1974 zdůrazňovala rovnoprávnost národů a národnostních menšin tohoto státu. Zakotvovala rovnoprávnost jejich jazyků a písem a možnost jejich užívání ve státní administrativě tam, kde žijí příslušníky té určité národnostní menšiny. Potvrzovala „právo na výuku ve vlastním jazyce“ a v těch oblastech se smíšeným obyvatelstvem možnost „vytvořit školy nebo třídy s dvoujazyčnou výukou“. V článku 178 se říká, že občané státu jsou rovnoprávní „bez ohledu na národnost, rasu, pohlaví, jazyk, vyznání“.¹⁷⁸ Ústava garantovala práva na „svobodu vyjadřování národnosti“ a „rozvoje vlastní kultury“, „svobodu užívání svého jazyka a písma“, svobodu vyznání aj. Poskytovala možnost zakládání organizací, které by umožňovaly naplňování těchto práv. Zakazovala provádění „národnostní nerovnoprávnosti“ stejně jako provádění nátlaku na obyvatelstvo s ohledem jeho národnostní identifikaci.¹⁷⁹

Poslední ústava, která bude analyzovaná v této práci, je ústava Socialistické Autonomní oblasti Kosovo, která též byla přijata v roce 1974. V prvním článku uvádí, že je SAO Kosovo společenství „rovnoprávných Albánců, Muslimů, Srbů, Turků, Černohorců a příslušníků jiných národů a národností a etnických skupin“. Garantovala právo „vyjadřování národnostních vlastností, jazyka, kultury“, svobodu „vyjadřování národní příslušnosti“, „vyjadřování národnostní kultury“, svobodu „užívání svého jazyka a písma“ a svobodu „vyjadřování příslušnosti etnické skupině“.¹⁸⁰ Zdůrazňovala rovnoprávnost občanů „bez ohledu na národnost, rasu, pohlaví, jazyk, vyznání, vzdělání nebo sociální postavení“.¹⁸¹ Zrovnoprávnila albánský a srbochorvatský jazyk na území SAO Kosovo a tam, kde žili Turci, zrovnoprávnila i turečtinu s těmito jazyky. Zakotvila vzdělání od základních po

---

¹⁷⁶ Předsednictvo Socialistické Autonomní oblasti Kosova mělo mj. za úkol usuzovat otázky, které byly důležité pro „hospodářský, sociální a kulturní život v Oblasti, uskutečňování rovnoprávnosti národů a národností“, zvažovat „návrhy pro výběr respektive jmenování na konkrétní funkce ve svazových a republikových orgánech“. V Předsednictvu byli předseda Parlamentu, předseda Svazu komunistů Kosova a ostatní jeho členové byli voleni parlamentem Kosova na základě návrhu Oblastní konference Socialistického svazu pracujícího národu Kosova. *Ustav SR Srbije ; Ustav SAP Vojvodine ; Ustav SAP Kosova: Sa ustavnim zakonima za sprovođenje ustava* (Beograd: Službeni list SFRJ, 1974), čl. 339–340, 343.

¹⁷⁷ Pelikán, *Dějiny Srbska*, 493.

¹⁷⁸ *Ustav SR Srbije ; Ustav SAP Vojvodine ; Ustav SAP Kosova: Sa ustavnim zakonima za sprovođenje ustava*, str. 86–87, 99, čl. 145–147, 178.

¹⁷⁹ *Ibid.*, str. 103–104, čl. 194.

¹⁸⁰ *Ibid.*, str. 103–104, 411, 485, čl. 1, 187, 194.

¹⁸¹ *Ibid.*, str. 481, čl. 172.

vysoké školy v těchto jazycích a příslušníkům jiných národností dala právo vzdělávat se ve svém jazyce. Shromáždění SAO Kosovo bylo definováno jako „nejvyšší orgán moci v rámci práv a povinnosti oblasti“ a Předsednictvo SAO Kosovo jako zastupující orgán. Jako výkonný orgán Shromáždění byla definována Výkonná rada.¹⁸²

Pravomoci, které mělo Kosovo jako prvek federace, byly od zřízení autonomního kraje postupem času rozšiřované až do roku 1974. Vytvoření ústavy Kosova a poskytnutí rozsáhlé autonomie bylo vrcholem celého předchozího vývoje oblasti. Ústava byla důsledkem jak průběžných procesů ve státě (Brionského pléna a snahy o decentralizaci státu), ve kterých kosovští Albánci byli spíše objektem než subjektem, tak zejména demonstrací, které proběhly v roce 1968, v nichž tato etnická skupina byla hlavním aktérem, a ve kterých se snažila o prosazení vlastních zájmů. Požadavek některých demonstrantů na zřízení republiky sice nebyl splněn, ale míra samosprávy Kosova, v němž většinu obyvatelstva tvořili Albánci, byla na přibližné úrovni jako u republik Jugoslávie. Nezávislou Republiku Kosovo dostali kosovští Albánci až 40 let po demonstracích.

---

¹⁸² Ibid., str. 492–493, 522, 536, 540, čl. 217–218, 300, 339, 349.

Závěr

Cílem této práce bylo odpovědět na následující výzkumné otázky: *Co vedlo ke vzniku autonomie Kosova, jak se vyvíjela a jaký měla význam pro kosovské Albánce? Jaké bylo formální postavení kosovských Albánců a jak se to odráželo na působení kulturních institucí a na jejich jazykových právech? Jaké byly důsledky Brionského pléna pro kosovské Albánce?* Zaměřena je na období od konce druhé světové války do roku 1974 s tím, že je hlavní důraz práce kladen na 60. léta, neboť události v tomto období, zejména Brionské plénum a demonstrace z roku 1968 měly zásadní vliv na pozdější vývoj administrativního statusu Kosova a postavení kosovských Albánců.

Diskriminace vůči kosovským Albáncům probíhala od vzniku socialistické Jugoslávie, jak zneužíváním moci státní bezpečnosti, represivním působením mocenských jednotek, které bylo založeno především na národnostním základě, tak i samotnou skutečností, že jako většinové obyvatelstvo Kosova neměli právo na zisk republiky. Právě kvůli etnickým poměrům Kosova a výchozímu nerovnoprávnému postavení kosovských Albánců je udělána analýza demografického vývoje této oblasti, neboť ukazuje, že zatímco jiné národy (i méně početné) toto právo získaly, kosovským Albáncům byla poskytnutá jenom omezená autonomie. To, že tato etnická skupina nebyla považována za národ, ale národnostní menšinu, dále mělo vliv na její postavení, protože až do roku 1968 menšiny nepožívaly stejná práva jako národy Jugoslávie. Status národnostní menšiny neumožňoval kosovským Albáncům zřízení republiky v rámci federace, nýbrž autonomie. Vzhledem k tomu, že národy měly právo na republiku a na odtržení, vznik Republiky Kosovo by znamenal, že by se mohlo odtrhnout od federace. K dalším důvodům poskytnutí autonomie Kosovu patří snaha o odstranění převahy Srbska v rámci Jugoslávie.

Autonomie Kosova znamenala míru vlivu samosprávy na řízení oblasti, která byla poskytnutá její obyvatelům. Rozšiřování míry autonomie a práv národnostních menšin probíhalo na základě ústavních změn. Z formálního hlediska lze říci, že z ústavy z roku 1946 vyplývá, že po vzniku socialistické Jugoslávie získali kosovští Albánci menšinová práva, mohli svobodně používat svůj jazyk, mohli rozvíjet svoji kulturu a požívali určitou míru samosprávy. K významnější změně jejich postavení došlo ústavními zákony z roku 1953 a ústavami z roku 1963. V tomto období se důležitým stal princip proporcionality, který ale nebyl aplikován v represivních složkách. Lze říct, že nejzásadnější změny pro postavení

kosovských Albánců přinesly novely ústavy z let 1968–1971 a ústavy federace, republiky a Kosova z roku 1974, což lze označit za důsledky Brionského pléna a demonstrací z roku 1968. Těmito legislativními dokumenty Kosovo dosáhlo takové autonomní postavení, že se prakticky dostalo na úroveň republik, čímž byly do značné míry splněné požadavky demonstrantů. Jimi též bylo dosaženo právní zrovnoprávnění kosovských Albánců s ostatními národy Jugoslávie. I když každá ústava garantovala občanům svobodné užívání svého jazyka, rovnoprávné postavení albánštiny v oblastech kde žili, v armádě, státních institucích a politických orgánech bylo dosaženo až novelami na konci 60. let, které, jak je v práci upozorněno, nebylo vždy dodržováno.

V oblasti vzdělávacích institucí, na přelomu 60. a 70. let se kosovským Albáncům podařilo získat vlastní univerzitu a výuku ve svém jazyce. Velký vliv na kulturní rozkvět a společenský rozvoj albánského obyvatelstva měly, vedle univerzity, média, především noviny a časopisy v albánštině, jejichž síť se rozšiřovala hlavně od druhé poloviny 60. let. Detailnější analýzu těchto medií bránily jazykové dispozice a toto téma je nedostatečně zpracováno v sekundární literatuře a v jiných jazycích než je albánština.

Dvě hlavní události, které lze označit za zlomy ve vývoji administrativního statusu Kosova a postavení albánské národnostní menšiny, jsou Brionské plénum a demonstrace z roku 1968. První odhalila a zveřejnila zneužívání orgánů UDB a její diskriminační politiků vůči kosovským Albáncům. I když byla procesem, v němž kosovští Albánci byli pouze objektem, měla zásadní vliv na změnu politického kurzu vůči této etnické skupině, vyvolala zdůrazňování principu proporcionality a vedla k decentralizaci státní správy. Způsobila i zvýšení počtu kosovských Albánců, kteří se podíleli na správě státu. Druhou událost lze vyhodnotit jako snahu Albánců o prosazení vlastních zájmů, zisku větších pravomocí pro Kosovo a zrovnoprávnění s ostatními národy. Mezi podstatné splněné požadavky lze zařadit změnu názvu oblasti z „Kosovo a Metochie“ na „Kosovo“, což je důležité, protože Albánci název „Metochie“ převážně nepoužívali, povolení používat národní vlajku Albánců, zrovnoprávnění albánštiny s ostatními jazyky na území kde žili a zřízení univerzity v Kosovu. Lze konstatovat, že demonstrace měly konkrétní důsledky na zlepšení právního postavení albánské národnostní menšiny a rozšíření autonomie Kosova. I když míra samosprávy oblasti byla téměř na úrovni republik, požadavek zřízení Republiky Kosovo jim nebyl splněn. Toto však vytvořilo podmínky pro úsilí o osamostatnění, které vyvrcholilo v prohlášení nezávislosti v roce 2008.

SUMMARY

The bachelor's thesis is answering three questions: What led to the emergence of Kosovo's autonomy, how did it develop and what was its significance for Kosovo Albanians? What was the formal status of the Kosovo Albanians and how did it reflect on the activities of cultural institutions and their language rights? What were the consequences of the Brioni Plenum for Kosovo Albanians? It is focused on the position of the Albanian national minority in Kosovo, within Yugoslavia, in the 60s and early 70s of the 20th century.

One of the reasons why Kosovo didn't get the status of Republic but autonomy was that Kosovo Albanians, the majority population of Kosovo, had status of national minority and they were not considered as nation. By Yugoslav constitutions, only nations (e.g. Serbs, Montenegrins, Croats) had right to a republic within Yugoslavia. This also meant that nations had the right of secession so another reason was the fear that Kosovo would separate from federation. One of the reasons was also effort to eliminate Serbia's dominant position within Yugoslavia. Kosovo's autonomy meant the degree of influence of self-government in the area, which was granted to its inhabitants, most of whom were Albanians.

The widening of the degree of autonomy and rights of national minorities took place over time and on the basis of constitutional changes. Significant improvements in their status and fulfillment of their demands have taken place since the second half of the 1960s, mainly as a result of the Brioni Plenum and the 1968 demonstrations. The most fundamental changes to the status of Kosovo Albanians were the amendments to the 1968–1971 constitution and the constitutions of the Yugoslavia, Serbia and Kosovo of 1974. These legislative documents gave Kosovo such autonomous status that it practically reached the level of republics. Kosovo Albanians by these constitutions also achieved legal equality with other nations of Yugoslavia.

In the field of educational institutions, at the turn of the 1960s and 1970s, Kosovo Albanians managed to get their own university and education in Albanian language. In addition to the university, the media, especially newspapers and magazines in Albanian, whose network expanded mainly since the second half of the 1960s, had a great influence on the cultural prosperity and social development of the Albanian population.

Brioni plenum (4th Plenary Session of the League of Communists of Yugoslavia held in July 1966) exposed and publicized the abuse of State Security Service and its

discriminatory policies against Kosovo Albanians. Although it was a process in which Kosovo Albanians were merely an object, it had a major impact on changing the state's policy towards Kosovo Albanians. It also provoked criticism of Serbian nationalism, emphasizing the principle of proportionality of nations in political system, and it led to the decentralization of public administration. It has also led to an increase in the number of Kosovo Albanians involved in the administration of the state.

Demonstrations of Kosovo Albanians in 1968 can be seen as an effort by Albanians to assert their own interests, gain greater powers for Kosovo and equality with other nations of Yugoslavia. Essential requirements of protesters, that were fulfilled, include changing the name of the area from "Kosovo and Metochia" to "Kosovo", which is important because Albanians did not use the name Metochia for the most part, permission to use the Albanian national flag and equalization of Albanian with other languages in their territory where they lived. The request of change of status of Kosovo from autonomy to republic was not fulfilled. Kosovo gained its independence precisely forty years after demonstrations.

Použítá literatura

Arhiv Jugoslavije. „Amandmani na Ustav SFRJ iz 1963. godine“. Pristoupeno 30.7.2019. http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/amandmani_na_ustav_iz_1963.html.

Bataković, Dušan T. „Kosovo and Metohija: Serbia’s Troublesome Province“. *Balkanica* 39 (2008): 243–276. Belgrade: Institute for Balkan Studies Serbian Academy of Sciences and Arts.

Bataković, Dušan T. *The Kosovo Chronicles*. Beograd: Plato, 1992.

Berisha, Ibrahim, a Sali Bashota. „Albanian Book and Libraries in Kosovo“. *Journal of Balkan Libraries Union* 3, č. 2 (2015): 54–60. <http://eprints.rclis.org/39388/>.

Bilandžić, Dušan. *Historija Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije: glavni procesi: 1918-1985*. Zagreb: Školska knjiga, 1985.

Bjelica, Slobodan. „Kosovo i Metohija u okviru Jugoslavije“. *Kultura polisa* 3, č. 4–5 (2006): 411–420. <https://kpolisa.com/KP4-5/kp06-V-3-Bjelica.pdf>.

Bogdanović, Dimitrije. *Knjiga o Kosovu*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 1986.

Bogosavljević, Srđan. „Statistička slika srpsko-albanskih odnosa“. In *Sukob ili dijalog: Srpsko-albanski odnosi i integracija Balkana: Zbornik radova*, ed. Dušan Janjić a Shkëlzen Maliqi, 17–29. Subotica: Otvoreni univerzitet, 1994.

Clark, Howard. *Civil Reststance in Kosovo*. London: Pluto Press. 2000.

Cohen, Lenard J. *The Socialist Pyramid: Elites and Power in Yugoslavia*. Oakville: Mosaic Press, 1989.

Cvetković, Srđan. „Fall of Aleksandar Ranković and Condemnation of ‚Rankovićism‘“. *Tokovi istorije*, č. 3 (2016): 111–143. <http://tokovi.istorije.rs/cir/uploaded/3%202016/Cvetkovic.pdf>.

Cvetković, Srđan. „Metode i oblici rada Službi državne bezbednosti u socijalističkoj Jugoslaviji“. *Istorija 20. Veka*, č. 2 (2009): 131–144. <https://istorija20veka.rs/wp-content/uploads/2017/11/Istorija-20.-veka-2009-2.pdf>.

Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 januara 1921 god. Sarajevo: Državna štamparija, 1932.

Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31 marta 1931 godine: Knjiga I: Prisutno stanovništvo, broj kuća i domaćinstava. Beograd: Državna štamparija, 1937.

Đaković, Spasoje. *Sukobi na Kosovu*. Beograd: Narodna knjiga, 1986.

Gashi, Shkëlzen. *History of Kosovo: in the History Textbooks of Kosovo, Albania, Serbia, Montenegro and Macedonia*. Priština: Alter Habitus, 2016. Dostupné z: http://kfos.org/wp-content/uploads/2016/12/Historia_e_Kosoves_SHG_ENG.pdf.

Gatalović, Miomir B. „Jugoslovenska državna politika na Kosovu i Metohiji 1958–1974“. Doktorská disertace, Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, 2014.

Gatalović, Miomir. „Uticaj otvaranja nacionalnog pitanja u Jugoslaviji na kreiranje državne politike prema Kosovu i Metohiji 1964–1965“. *Istorija 20. veka*, č. 2 (2016): 117-136. https://istorija20veka.rs/wp-content/uploads/2017/01/2016_2_07-Gatalovic.pdf.

Girgle, Patrik. *Kosovo*. Praha: Libri. 2006.

Grabeljšek, Dragana, et al., eds. *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1961. godini: Nacionalni sastav stanovništva FNR Jugoslavije: Podaci po naseljima i opštinama*. Beograd: Savezni zavod za statistiku, 1961.

Horvat, Branko. *Kosovsko pitanje*. Zagreb: Globus, 1989.

Hoxha, Hajredin. „Kosovo in Albanci u novoj Jugoslaviji“. In *Albanci*, ed. Francesco Altimari, et al., 201–227. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1984.

Hradečný, Pavel, et al., eds. *Dějiny Albánie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

Imami, Petrit. *Srbi i Albanci kroz vekove*. Beograd: Samizdat B92, 2017.

Institute Of Albanology - Prishtina. „About: Institute Of Albanology – Prishtina“. Přistoupeno 19.05.2020.

<http://www.institutialbanologjik.com/index.aspx?SID=3&LID=4&AID=1&Ctype=1&ACatID=1>.

Islami, Hivzi. „Demografska stvarnost Kosova“. In *Sukob ili dijalog: Srpsko-albanski odnosi i integracija Balkana: Zbornik radova*, ed. Dušan Janjić a Shkëlzen Maliqi, 17–29. Subotica: Otvoreni univerzitet, 1994.

Janjetović, Zoran. *Deca careva, pastorčad kraljeva: Nacionalne manjine u Jugoslaviji 1918–1941*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 2005.

Janjić, Dušan a Shkëlzen Maliqi, eds. *Sukob ili dijalog: Srpsko-albanski odnosi i integracija Balkana: Zbornik radova*. Subotica: Otvoreni univerzitet, 1994.

Kadlec, Vladimír. „Kosovští Albánci“. In *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*, ed. Jiří Kocián, Kateřina Králová, a Kamil Píkal, 175–191. Sokolov: Flavia Viera, 2015.

Kancelarija Premijera. „Deklaracija o Nezavisnosti Kosova“. Přistoupeno 5.05.2020. <https://kryeministri-ks.net/sr/deklaracija-o-nezavisnosti-kosova-2/>.

Kirisçi, Kemal. „Refugees Of Turkish Origin: “Coerced Immigrants” To Turkey Since

1945“. *International Migration* 34, č. 3 (1996): 385–412.
<https://booksc.xyz/book/15280041/52e2df>.

Klaić, Bratoljub. *Veliki rječnik stranih riječi*. Zagreb: Zora, 1974.

Kostovicova, Denisa. *Kosovo: The Politics of Identity and Space*. London: Routledge, 2005.

Lučić, Ivica. „Sigurnosno obavještajne službe u Bosni i Hercegovini“. In *Nacionalna sigurnost i budućnost: zbornik*. ed. Miroslav Tuđman. Zagreb: Udruga sv. Jurja, 2001. Dostupné z: http://www.nsf-journal.hr/Online-Issues/Focus/id/1103/sigurnosno-obavjetajne-slube-u-bosni-i-hercegovini-brzbornik-svezak-1-2001#.XmpgZHlo_IV.

Malcolm, Noel. *Kosovo: A Short History*. London: Pan Books, 2002.

Marković, Predrag J. „Služba državne bezbednosti i albanske demonstracije na Kosovu 1968. godine - jedan dokument“. *Istorija 20. veka*, č. 1–2 (1999): 169–180.
https://istorija20veka.rs/wp-content/uploads/2017/11/Istorija-20.-veka-1999_1-2.pdf/.

Mišović, Miloš. *Ko je tražio Republiku Kosovo: 1945–1985*. Beograd: Narodna knjiga, 1987.

Mrđen, Snježana. „Narodnost u popisima – Promjenljiva i nestalna kategorija“. *Stanovništvo* 40, č. 1–4 (2002): 77–104. <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0038-982X/2002/0038-982X0201077M.pdf>.

O'donnell, James. „Albania's Sigurimi: The Ultimate Agents of Social Control“. *Problems of Post-Communism* 42, č. 6 (1995): 18–22. Staženo 15.05.2020.
<https://doi.org/10.1080/10758216.1995.11655645>.

Olluri, Adil. „The Libraries of Kosovo: A Historical Overview“. *The Johns Hopkins University Press* 63, č. 4 (2015): 697–703. <https://doi.org/10.1353/lib.2015.0017>.

Pečenka, Marek a Petr Luňák. *Encyklopedie moderní historie: (1789-1999)*. Praha: Libri, 1999.

Pelikán, Jan. „Косово у првим месецима 1968. године“. *Tokovi istorije*, č. 2 (2014): 99–131. <http://tokovi.istorije.rs/cir/uploaded/2%202014/CLANAK%20-%20PELIKAN%20JAN.pdf>.

Pelikán, Jan. *Dějiny Srbska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2013.

Pelikán, Jan. *Novými cestami: Kosovo v letech 1958-1969*. Varia. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014.

Petranović, Branko a Momčilo Zečević. *Jugoslavija 1918–1988: Tematska zbirka dokumenata*. Beograd: Rad, 1988.

Petrović, Ruža a Marina Blagojević. *Seobe Srba i Crnogoraca sa Kosova i iz Metohije:*

rezultati ankete sprovedene 1985–1986. godine. Beograd, Srpska akademija nauka i umetnosti, 1989.

Pikal, Kamil a Jiří Kocián. „Úvod“. In *Národnostní menšiny v socialistické Jugoslávii*, ed. Jiří Kocián, Kateřina Králová, a Kamil Pikal, 13–18. Sokolov: Flavia Viera, 2015.

Piljak, Milan. „Брионски пленум 1966. године. Покушај историографског тумачења догађаја“. *Tokovi istorije*, č. 1 (2010): 73–95, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=240023>.

Piljak, Milan. „Power Game in Tito’s Yugoslavia: Conundrum of Aleksandar Ranković’s Overthrow from Power“. *Tokovi istorije*, č. 3 (2014): 159–176. <http://tokovi.istorije.rs/lat/uploaded/3%202014/CLANAK%20-%20PILJAK%20MILAN.pdf>.

Prisutno stanovništvo po veroispovesti i maternjem jeziku. 1931. Dostupné z: <https://publikacije.stat.gov.rs/G1931/Pdf/G19314001.pdf>.

Proroković, Dušan. *Kosovo: međuetnički i politički odnosi*. Beograd: Geopolitika. 2011.

Radio Televizija Srbije. „Razvoj Televizije“. Pristoupeno 12.07.2020. <https://www.rts.rs/page/rts/sr/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D0%B0+%D0%B2%D0%B5%D0%BA%D0%B0+%D0%A0%D0%A2%D0%A1-%D0%B0/story/2431/i-juce/27272/razvoj-televizije.html>.

Repishti, Sami a Arshi Pipa et al., eds. *Studies on Kosova*. Boulder: East European Monographs. 1984.

Reuter, Jens. *Die Albaner in Jugoslawien*. München: R. Oldenbourg, 1982.

Sawicka, Irena. „A Crossroad Between West, East and Orient – The Case of Albanian Culture“. *Colloquia Humanistica*, č. 2 (2015): 97–113. <https://doi.org/10.11649/ch.2013.006>.

Selinić, Slobodan. „Josip Broz Tito u ‚Politici‘ i ‚Borbi‘ februara 1969: o Kosovu i Metohiji, međunarodnim odnosima i štampi“. *Istorija 20. veka*, č. 2 (2015): 151–165. https://istorija20veka.rs/wp-content/uploads/2017/01/2015_2_09-Selinic.pdf.

Shoup, Paul. *Communism and Yugoslav National Question*. New York and London: Columbia University Press, 1968.

Simić, Pero. *Raspeto Kosovo: dokumenta o Kosovu i Metohiji*. Beograd: Novosti, Narodna knjiga, 2006.

Službeni glasnik Narodne Republike Srbije, č. 9/1953.

Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, č. 29/1971.

Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, č. 20/1969.

Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, č. 55/1968.

Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, č. 14/1963.

Stalno stanovništvo po narodnosti. 1948. Dostupné z:
<https://publikacije.stat.gov.rs/G1948/Pdf/G19484001.pdf>.

SUBNOR Srbije: Savez Udruženja boraca narodooslobodilačkog rata Srbije (1941–1945. i 1992. i 1999.). „Petar Stambolić“. Přistoupeno 19.05.2020.
<https://www.subnor.org.rs/heroji-n/petar-stambolic>.

Sundhaussen, Holm. *Istorija Srbije: od 19. do 21. veka*. Beograd: Clio, 2008.

Škara, Ljubica. „Nepismenost: Dug pratilac društvenoekonomskog razvoja SR Srbije“. *Kultura*, č. 19 (1972): 84–119.
<http://casopiskultura.rs/MagazinePublication/Details?magazinePublicationId=660>.

Šrubař, Michal a Miloš Fňukal. „Dopady nucených migrací v oblasti Kosova“. *Geografická revue* 3, č. 1, (2007): 29–53. <http://www.fpv.umb.sk/geo-revue/publikovane-cisla/2007/1-2007/>.

Štěpánek, Václav. „Demografický vývoj albánské populace na Kosovu ve 20. století“. *Historická Demografie* 36, č. 2 (2012): 225–264.
<https://biblio.hiu.cas.cz/documents/344492?locale=cs>.

Štěpánek, Václav. *Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století*. Spisy Masarykovy Univerzity V Brně. Filozofická Fakulta. Brno: Masarykova univerzita, 2011.

Teatri Kombëtar i Kosovës. „Historiku“. Přistoupeno 24.05.2020.
<http://www.teatrikombetar.info/al/perne/1/>.

Univerzitet u Prištini: Kosovska Mitrovica. „Istorijat“. Přistoupeno 16.05.2020.
<https://pr.ac.rs/univerzitet/istorijat/>.

Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Bělehrad: Službeni list FNRJ, 1946.

Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije: Ustavni zakon od 13-I-1953 sa svim izmenama i dopunama-Ustav od 31-I-1946 (delovi koji nisu ukinuti). Beograd: Službeni list FNRJ, 1957.

Ustav Narodne Republike Srbije. Službeni glasnik Narodne Republike Srbije, 1947.

Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. 1963. Dostupné z:
<http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1963.pdf>.

Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. 1974. Dostupné z:
<http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1974.pdf>.

Ustav Socijalističke Republike Srbije: sa ustavnim zakonom o sprovođenju ustava.
Beograd: Savremena administracija, 1963.

Ustav SR Srbije ; Ustav SAP Vojvodine ; Ustav SAP Kosova: Sa ustavnim zakonima za sprovođenje ustava. Beograd: Službeni list SFRJ, 1974.

Vukadinović, Igor. „Jugoslovenska socijalna politika na Kosovu i Metohiji (1945–1974)“. In *Socijalna politika u Srbiji na raskršću vekova: tematski zbornik radova međunarodnog značaja*, ed. Milan I. Miljević, 235–245. Beograd: Visoka škola socijalnog rada, Симферополь : Крымский федеральный университет имени В. И. Вернадского, 2019.

Živković, Milutin. „The Visit of Josip Broz Tito to Kosovo and Metohia (25-28 March 1967) in the Highlights of Post-Brioni Happenings in the Province“. *Baština* č. 30 (2011): 135–151. <https://doaj.org/article/32e339efcbd942f283c88b6425566724>.

Teze bakalářské práce

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Leona Kovar
E-mail:	leona.kovar@gmail.com
Studijní obor:	Mezinárodní teritoriální studia
Semestr a školní rok zahájení práce:	letní 2018/2019
Semestr a školní rok ukončení práce:	letní 2019/2020
Vedoucí bakalářského semináře:	prof. PhDr. Jaroslav Kučera, CSc.
Vedoucí práce:	PhDr. Jiří Kocián
Název práce:	Analýza postavení albánské národnostní menšiny na území Kosova mezi lety 1963–1974
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):	Práce se zabývá analýzou postavení albánské národnostní menšiny na území Kosova mezi lety 1963–1974, což je období mezi dvěma jugoslávskými ústavami. Albánci byli národnostní menšinou v rámci Jugoslávie, ale byli většinovým obyvatelstvem Kosova. I když byli početnější než některé jiné národy, např. Černohorci, skutečnost, že byli v Jugoslávii považováni za národnostní menšinu a ne za národ, jim znemožňovala získat status republiky pro Kosovo a po dlouhou dobu i dosáhnout rovnoprávného postavení s ostatními jugoslávskými národy. Jejich práva se postupem času rozšiřovala, získávali větší míru samosprávy a naplňování velké části svých požadavků.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek):	Práce se původně měla vztahovat na období 1946–1974. Uvědomila jsem si, že bych se v tom případě nemohla detailněji věnovat důležitým otázkám a rozhodla jsem zkrátit časové vymezení na období 1963–1974. V původní verzi se historický kontext práce měl věnovat vzniku Jugoslávie, ale se, kvůli časovému vymezení tématu, zabývá postavením kosovských Albánců mezi lety 1946–1963. Původním cílem práce bylo odpovědět na otázku, zda byla ohrožena práva albánské národnostní menšiny v Jugoslávii, a analyzovat její formální a skutečné postavení. Vzhledem k tomu, že by odpověď na výše zmíněnou otázku byla diskutabilní, rozhodla jsem se zaměřit na vývoj autonomie Kosova, důsledky Brionského pléna a demonstrací z roku 1968. Postavení kosovských Albánců ve skutečnosti, jsem omezila na působení kulturních institucí a jejich jazyková práva.

Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):

Úvod

- 1. Východiska výzkumu**
  - 1.1 Demografický vývoj kosovských Albánců**
  - 1.2 Charakteristika albánské národnostní menšiny v Kosovu**
- 2. Zřízení kosovské autonomie a politika státu vůči kosovským Albáncům**
  - 2.1 Zřízení kosovské autonomie 2.2 Období 1945–1956**
  - 2.3 Jugoslávská ústava z roku 1946**
  - 2.4 Akce shromažďování zbraní**
  - 2.5 Prizrenský proces**
  - 2.6 Padesátá a první polovina šedesátých let**
- 3. Ústavněprávní a politické změny v (první) polovině 60. let**
  - 3.1 Jugoslávská a srbská ústava z roku 1963**
  - 3.2 Otevření národnostní otázky**
  - 3.3 Brionské plénum a jeho důsledky**
- 4. Pobrionská doba**
  - 4.1 Reflexe období po Brionském plénu**
  - 4.2 Důsledky demonstrací z roku 1968**
  - 4.3 Novely ústavy SFRJ z let 1968–1971**
- 5. Vysokoškolské vzdělání a albánské kulturní instituce v Kosovu v 60. a na počátku 70. let**
  - 5.1 Prištinská univerzita**
  - 5.2 Kulturní instituce**
- 6. Ústavy Jugoslávie, Srbska a Kosova z roku 1974**

Závěr

SUMMARY

Použitá literatura

Seznam zkratk

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):
Clark, Howard. Civil Resistance in Kosovo. London: Pluto Press. 2000.

Cvetković, Srđan. „Fall of Aleksandar Ranković and Condemnation of „Rankovićism““. Tokovi istorije, č. 3 (2016): 111–143.
<http://tokovi.istorije.rs/cir/uploaded/3%202016/Cvetkovic.pdf>.

Gatalović, Miomir B. „Jugoslovenska državna politika na Kosovu i Metohiji 1958–1974“. Doktorská disertace, Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filozofski fakultet, 2014.

Horvat, Branko. Kosovsko pitanje. Zagreb: Globus, 1989.

Janjić, Dušan a Shkëlzen Maliqi, eds. Sukob ili dijalog: Srpsko-albanski odnosi i integracija Balkana: Zbornik radova. Subotica: Otvoreni univerzitet, 1994.

Malcolm, Noel. Kosovo: A Short History. London: Pan Books, 2002.

Pelikán, Jan. Novými cestami: Kosovo v letech 1958-1969. Varia. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014.

Petranović, Branko a Momčilo Zečević. Jugoslavija 1918–1988: Tematska zbirka dokumenata. Beograd: Rad, 1988.

Proroković, Dušan. Kosovo: međuetnički i politički odnosi. Beograd: Geopolitika. 2011.

**Štěpánek, Václav. „Demografický vývoj albánské populace na Kosovu ve 20. století“. Historická Demografie 36, č. 2 (2012): 225–264.
<https://biblio.hiu.cas.cz/documents/344492?locale=cs>.**

Štěpánek, Václav. Jugoslávie - Srbsko - Kosovo: Kosovská otázka ve 20. století. Spisy Masarykovy Univerzity V Brně. Filozofická Fakulta. Brno: Masarykova univerzita, 2011.

Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Bělehrad: Službeni list FNRJ, 1946.

Ustav Narodne Republike Srbije. Službeni glasnik Narodne Republike Srbije, 1947.

**Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. 1963. Dostupné z:
<http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1963.pdf>.**

**Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. 1974. Dostupné z:
<http://mojustav.rs/wp-content/uploads/2013/04/Ustav-SFRJ-iz-1974.pdf>.**

Ustav Socijalističke Republike Srbije: sa ustavnim zakonom o sprovođenju ustava. Beograd: Savremena administracija, 1963.

Ustav SR Srbije; Ustav SAP Vojvodine; Ustav SAP Kosova: Sa ustavnim zakonima za sprovođenje ustava. Beograd: Službeni list SFRJ, 1974

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Seznam zkratek

alb. – albánsky

AO – Autonomní oblast

AVNOJ – Antifašistická rada národního osvobození Jugoslávie

FNRJ – Federativní lidová republika Jugoslávie

KaM – Kosovo a Metochie

OV SKS – Oblastní výbor Svazu komunistů Srbska

OV SKS KaM – Oblastní výbor Svazu komunistů Srbska pro Kosovo a Metochii

SAO – Socialistická Autonomní oblast

SK – Svaz komunistů

SKJ – Svaz komunistů Jugoslávie

SKS – Svaz komunistů Srbska

SR – Socialistická republika

srb. – srbsky

UDB (srb. Uprava državne bezbednosti) – Správa státní bezpečnosti

ÚV – Ústřední výbor